

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Bakalářská práce

Brno 2011

Milada Švejdová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Historie americké penitenciariistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Brno 2011

Vypracovala:
Milada Švejdová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „**Historie americké penitenciaristiky**“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 28. 4. 2011

.....
Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za vstřícnou pomoc a trpělivé vedení bakalářské práce.

Dále bych velmi ráda poděkovala Petře Streitové a mé rodině za morální podporu během studií.

Milada Švejdová

OBSAH

Úvod	2
1. Vymezení základních pojmů, historický vývoj penitenciaristiky	4
1.1 Vymezení základních pojmů	4
1.2 Historie trestu a trestání	6
1.2.1 Rané počátky vězeňství – pravěk	7
1.2.2 Období starověku	10
1.2.3 Osvícenství	11
1.2.4 Novověk	15
1.3 Historie Spojených států amerických	16
2. Počátky novodobého vězeňství	18
2.1 Klasická kriminologická škola	19
2.2 Reformátoři vězeňství	21
2.3 Typologie penologických koncepcí	26
3. Typy věznic	30
3.1 Nejznámější věznice v USA	32
4. Výchovná funkce trestu odnětí svobody	38
4.1 Reeducace	39
4.2 Resocializace	42
4.3 Penitenciární pedagogika	45
Závěr	50
Resumé	51
Anotace	52
Annotation	52

ÚVOD

Na první pohled se zdá, že vězení není právě vhodnou institucí k rozvíjení mravních kvalit člověka, neboť vězeňská zařízení byla v celé své historii spíše prostředím plným nenávisti, beznaděje a zoufalství vězňených osob. Ze strany vězňitelů naopak projevů násilí a pohrdání. Vězení je zvláštním sociálním prostředím značně se odlišujícím od prostředí běžného života. Přicházejí sem osoby z občanského života, do kterého by se dříve či později měly opět navrátit.

Od výkonu trestu odnětí svobody se očekává, že bude znamenat pro odsouzeného nikoli pouze určitou újmu, ale současně také bude mít sociálně - rehabilitační hodnotu. Jedním z nelehkých úkolů penitenciární péče je zachovávat u odsouzených jedinců nejen fyzické, ale také i psychické zdraví, a pro opětovný návrat do společnosti v nich podporovat takové postoje a dovednosti, které jim po propuštění na svobodu pomohou vést soběstačný život bez případné opětovné recidivy. Trest tedy na jedné straně plní funkci represe, na straně druhé má během jeho výkonu dojít k požadované pozitivní reedukaci, ke změně vzorců chování a tím i k prevenci recidivy. Reedukační proces musí být proto výsledkem komplexního a koordinovaného úsilí, na kterém participují nejen samotní zaměstnanci vězeňských zařízení, ale také další mimo vězeňské subjekty.

Penitenciární praxe se týká výkonu trestu odnětí svobody, tedy pobytu osob ve vězeňských zařízeních. Vztah a prolínání sociální a speciální pedagogiky v těchto zařízeních je zřejmý a nutný. Vyplývá to přímo z podstaty sociální a speciální pedagogiky, kde hlavní náplní a cílem je pomoc osobám, které jsou určitým způsobem znevýhodněni, v případě pak vězňených osob je to jejich resocializace a pomoc směřující pokud možno k bezproblémovému zvládnutí jejich pobytu ve věznici a následnému návratu do společnosti, prostřednictvím programu zacházení či jiné odborné péče. Každý uvězněný člověk se s touto svou složitou životní situací vyrovnává jinak. Zásadní měrou se na tomto procesu podílí jeho sociální pozice, výchovné prostředí, vrozené a získané osobnostní vlastnosti, poruchy chování, vztahy a vazby k rodině a přátelům, druh a závažnost spáchaného trestného činu, okolnosti týkající se samotného uvěznění, či případné psychické nebo tělesné poruchy či handicapu a všechny tyto faktory jsou předmětem zájmu sociální a speciální pedagogiky.

Téma své bakalářské práce jsem nezvolila na základě svého působení u Vězeňské služby České republiky, ale z pouhého zájmu o tento obor.

Cílem mé práce je poskytnout stručný přehled historického vývoje americké penitenciaristiky.

O historickém vývoji výkonu trestu a způsoby zacházení s vězněnými osobami pojednávají první dvě kapitoly. V dalším bodě bakalářské práce bych ráda vyzdvihla nejznámější věznice, které jsou ve správě Spojených států amerických. Čtvrtá část je zaměřena na reedukaci a resocializaci vězňů. Zhodnocením současného stavu amerického vězeňství se zabývá poslední kapitola.

Přestože u laické veřejnosti stále převládá názor, že výkon trestu odnětí svobody by měl mít spíše represivní charakter, vězeňská služba musí respektovat požadavky humanismu a individualizace výchovné činnosti s vězněnými osobami, která vede k jejich reedukaci a následné resocializaci. Výkon trestu odnětí svobody je zde pro to, aby zajistil ochranu lidské společnosti před jedincem páchajícím činností odporující zákonům dané země a současně se snažil o řádnou nápravu kriminálního jedince. Lidé, kteří ve výkonu trestu nikdy nebyli, pohlíží na téma vězeňství s jistou dávkou zvědavosti. Zažitě předsudky o věznicích v pruhovaných uniformách a mřížích, které odsouzení nesmějí opustit, se v rámci humanizace vězeňství radikálně změnily. Samozřejmě, že velmi záleží na typu věznice, ve které má odsouzený vykonávat trest. Každý typ věznice se od sebe liší množstvím různých zabezpečení, režimem apod. Ale také záleží na teritoriálním území daného státu, ve kterém je věznice umístěna. Bezesporu je velmi zajímavé nahlídnout do problematiky americké penitenciaristiky.

1. Vymezení základních pojmů, historický vývoj penitenciaristiky

1.1 Vymezení základních pojmů

Úvodem vlastní práce bych ráda objasnila některé základní pojmy, kterými se budu zabývat a které se prolínaly jak v minulosti, tak v současnosti.

Trest – neboli sankce, je uvalení jistého omezení, újmy, ztráty nebo bolesti, jímž oprávněná osoba vymáhá dodržování mravních, společenských nebo právních pravidel daného společenství. Tresty se vyskytují v právu, ve výchově, v náboženství, ve společenském životě a ve sportu. Trest může plnit čtyři základní funkce:

1. přispět k nápravě potrestaného (výchovná, regulativní funkce).
2. odradit či odstrašit jiné od podobného jednání (preventivní funkce).
3. chránit společnost před pachatelem (ochranná funkce – např. vězení).
4. obnovit spravedlnost, která byla přečinem narušena (restaurativní, korektivní funkce).

Trest byl považován za prostředek odplaty, jindy za nástroj odstrašení. Teprve v současnosti je trest chápán jako cesta směřující především k nápravě delikventa, k zamezení recidiv a preventivnímu působení na ostatní členy společnosti.

Z hlediska filozofie, práva a penologie má být trest nástrojem užívaným pro obnovu harmonie vztahů, jaké existovaly před spácháním činu, který tuto harmonii (nazývanou také spravedlnost) porušil. Právo, jako specializovaná disciplína regulující vztahy mezi lidmi a dalšími objekty svého zájmu, hledá a nabízí diferencované reakce na nová jsoucna a společenské jevy, mezi které patří kriminalita. Žádný trest není automatickou zárukou obnovy spravedlnosti společenských vztahů, je pouze v tomto směru zaměřeným nástrojem užívaným lidské společnosti.

Každý trest má i své pedagogické zaměření: „Trest je třeba vypočítat nikoli z funkce zločinu, nýbrž z možnosti jeho opakování. Nezaměřovat se na minulý přestupek, ale na budoucí porušení pořádku. Umění trestat tak bude uměním účinků; spíš než stavět proti

přemíře zločinu přemíru trestu bude třeba přizpůsobit navzájem obě řady, které provázejí zločin: řadu jeho vlastních účinků a řadu účinků trestu.“ (Foucault, 2000).

Věznění – pojem je odvozen od slova „vězeti“, což znamená zůstatí, setrávati nebo zdržovati se na určitém místě, v určitém čase, zpravidla proti své vůli nebo vlastnímu zájmu. Vyjadřuje institucionalizovanou činnost státu v rámci platného trestního práva, jež je zaměřena na zadržování pachatelů trestné činnosti za účelem trestního řízení (výkon vazby) nebo jejich dočasnou či trvalou izolaci od společnosti spojenou s nápravou (výkon trestu). Vývoj vězeňství úzce souvisí s vývojem trestního práva a soudnictví, proto se pojem vězeňství vyskytuje ve spojení s různými přívlastky, např.: středověké, církevní, totalitní, české, evropské apod.

Subjekt věznění – neboli věznitel, může být jednotlivec nebo skupina disponující fyzickou převahou a příslušnými technickými prostředky, jednající buď z vlastní vůle v soukromém zájmu, nebo na základě svěřené pravomoci ve veřejném zájmu, který je určován právním řádem.

Objekt věznění – neboli vězněný, je zadržovaný jednotlivec nebo skupina, a to jak v soukromém, tak i ve veřejném zájmu.

Sociální funkce vězeňství – výkonná součást trestního práva, kterou lze spatřovat v rovině: pozitivní: preventivní funkce, korektivní funkce, ochrana hmotného a duchovního života společnosti; negativní: uplatňování represivních podmínek (psychická a fyzická újma ve výkonu trestu).

Vězeňský systém – uspořádaný celek, zahrnující obecné a zvláštní podmínky věznění ve veřejném zájmu, které jsou upraveny zákonnými normami, vyjadřujícími obecné podmínky (požadavky na ubytování, hygienu, ošacení, stravování, zdravotní péči apod.) a zvláštní podmínky věznění (klasifikace vězňů, diferenciací zařízení, stupeň narušení a možnost nápravy apod.).

Penologie – (z lat. poena = trest, logicus = nauka) je nauka o ukládání, výkonu a účinnosti všech soudních trestů, tj. spojených i nespojených s odnětím svobody, včetně alternativních. Historická penologie se zaměřuje na ukládání, výkon a účinnost soudních trestů v minulosti se zaměřením na způsob zacházení s vězněnými osobami.

Předmětem jejího zkoumání jsou metody zacházení s pachatelem trestných činů, které co možná nejúčelnějším způsobem dosáhnou pozitivní změny chování pachatele trestných činů tak, aby se mohl bez problémů integrovat zpět do společnosti mezi řádné občany. Penologie zkoumá efektivnost všech druhů trestů, které jsou uvedeny v trestním zákoně. Okruh problémů integruje aspekty právní, sociální, psychologické, pedagogické

a preventivní, využitelné jak v praxi policie, tak i pro ostatní odborné pracovníky profesně působící v široké oblasti této problematiky. Úsek penologie zaměřený na nepodmíněný trest odnětí svobody je označován jako penitenciaristika (vězeňství). Současná penologie se převážně zabývá vývojem penologických koncepcí v historickém kontextu, zkoumá jevy vznikající v důsledku aplikování trestu na odsouzeného. Tyto jevy zkoumá převážně z pohledu sociálně psychologických procesů, vztahů, zákonností a jevů. U pachatelů trestných činů zkoumá jejich sociální zázemí, zdravotní stav, věk a další související aspekty jakými je například dosažené vzdělání. V podstatě zkoumá psychosociální a fyzickou realitu pachatele (Černíková, Sedláček 2002).

Penitenciaristika – penitenciární nauka (z lat. paenitentia = náprava) je naukou o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody z hlediska obecných a zvláštních podmínek, ale zejména použitých metod, forem a prostředků nápravně výchovné činnosti podle stupně dosažené nápravy u jednotlivých kategorií odsouzených. Vychází z poznatků vědních oborů aplikovaných na podmínky vězeňství, např. penitenciární psychologie, pedagogika, sociologie a právo (Historická penologie č. 1/2006).

1.2 Vývoj trestu a trestání

Při socializaci jedince je motivační silou nejen úsilí o dosažení příjemného a vyhýbání se nepříjemnému, ale také svoboda volby. Trestání odsouzených a zacházení s nimi je proto vyjádřením respektu vůči jejich právu na svobodné rozhodnutí a odpovědnosti za jejich vlastní chování. Společnost se v průběhu historického vývoje mění a s ní se mění i pojetí účelu či funkce trestu. Důsledkem určité politické a ekonomické situace a vlivem převládajících filozofických směrů v dané době dochází ke změnám, jak v úrovni právního vědomí, tak v zastávaných sociálních hodnotách. Historický vývoj dal vzniknout mnoha pohledům na trest. Všeobecné dějiny vězeňství zachycují historicky období od starověku, přes středověk, novověk až do současnosti. Orientují se především na Evropu a americký kontinent.

Dle Kalvodové lze v historii trestu odnětí svobody nalézt čtyři hlavní vývojové etapy:

- středověk – lze se již setkat s tresty spojenými se zbavením osobní svobody, nelze však hovořit o trestu odnětí svobody v jeho klasické podobě.
- polovina 16. století – postupné prosazování vězení jako výkonu trestu.
- konec 18. století – vznik a rozvoj klasické podoby trestu odnětí svobody; trest odnětí

svobody získává dominantní pozici v sankčních systémech.

- od 50. let 20. století do současnosti – nový trend v přístupu k výkonu trestu odnětí svobody, trest odnětí svobody pomalu ztrácí své dominantní postavení, nastupují alternativy

1.2.1 Rané počátky vězeňství

Výkon trestu odnětí svobody je jedním z důležitých úseků boje společnosti proti páchání trestné činnosti. Již od počátku existence trestního práva vedli filozofové a právníci spor o tom, zda účelem trestu má být zastrašení samotného pachatele trestného činu, a jeho odrazem od dalšího provinění trestné činnosti (osobního zastrašení), nebo zda má varovat také ostatní členy společnosti před pácháním trestné činnosti (všeobecné zastrašení).

Počátky práva a trestání sahají již do období před vznikem písma. Tresty v pravěku byly ukládány na základě zvykového práva, které souviselo s magickými představami a mytologií daného společenství. Při trestání se dospělý opět dostal do role podobné dítěti. Již se nejednalo o výchovu směřující k socializaci, ale o další edukaci dospělého, jehož socializace již byla formálně dovršena. Viník se svým činem vzeprěl cílům dosavadní socializace a společnost musela reagovat. Negativní zpětná vazba na viníkovu chování se diferencuje z hlediska pedagogického a psychologického (Černíková, Sedláček 2002).

Nejmírnější reakcí známou z párové i skupinové komunikace je projev nesouhlasu spojený s pohružkou odnětí přátelského vztahu a lidské blízkosti, který funguje také jako trest a forma autoritativního nesmlouvavého vyžadování poslušnosti. Při trestání se odmítavé projevy dále stupňují, nabývají různých forem a intenzity, přičemž jejich společenskou vlastností je exkluze. Diferenciace pravěkých trestů končí nejvyšším stupněm exkluze – trestem smrti.

Méně závažné prohřešky, kdy nedošlo k porušení tabu, řešily mocenské autority zdánlivě primitivními prostředky, pokutami a tělesnými tresty. Jejich ukládání a rituály s tím spojené však rozhodně nebyly primitivní. Měly v dobovém kontextu vysoký výchovný účinek. Pokuty neměly jen význam, který dnes vyjadřujeme finanční hodnotou, ale sloužily jako nástroj magické očisty. Kouř vznikající spalováním obětovaných plodin nebo zvířat, popřípadě také krev obětního zvířete měly smýt stopu hříchu, vyrovnat vinu a obnovit vztah

mezi člověkem a božstvem. Obřad obětování, stoupající kouř, slova pronášená při oběti, to vše působilo na psychiku trestané osoby ve smyslu jejího pokání. Tělesné tresty za menší provinění nemusely vést k porušení fyzické integrity pachatele. Potrestaný nebyl zraněn, ale na vlastní kůži pocítil sankci.

Ukládání trestu se opíralo o mytologické představy, tradice a kolektivní mínění o tom, jak velká sankce by mohla postačit k usmíření magických sil rozhněvaných porušením tabu. Nepotrestaná vina jednotlivce by ohrožovala celé společenství. Tresty za porušení tabu proto nebyly primárně hlavním smyslem edukace dospělého, ačkoliv jejich provádění mělo preventivní výchovný význam ve smyslu odstrašení ostatních členů společenství před pácháním zločinu, odstrašující totiž nebyla primárně krutost trestu, ale panický strach z magických důsledků porušení řádu přírody. Tresty byly následovné: ztráta práv člena ve společenství, dočasné vydání na pospas živlům, doživotní exkluze. Za závažná porušení byl viník odsouzen k fyzické likvidaci způsobem, kterým společenství usilovalo o zažehnání obavy z hněvu magických sil a očištění od viny spáchané jednotlivcem. Trest smrti mohl probíhat ukamenováním, utopením, upalováním nebo kanibalismem (Lyons 2003).

Když se M. Foucault zabýval „archeologií vědění“, věnoval velkou pozornost právě formám a projevům existence moci. Ve svém klasickém díle o zrození vězení (Foucault, 2000) však začal shromažďovat doklady o vývoji „epistémé“, tj. myšlenkových struktur různých historických období, až teprve počínaje obdobím středověku. Chceme-li více pochopit výkon vazby a trestu odnětí svobody v celku, má smysl sledovat moc již od jejích prvních projevů v pravěku. Vězení je historickým jevem, který vzniká a někdy může zaniknout, najde-li moc za vězení alternativu. V historii lidské civilizace možná vězení jako forma trestu zanikne, avšak po celou dobu její existence nemůže zaniknout moc a její projevy.

Moc je prospěšná pro ochranu společenství, ale projevuje se ze své přirozenosti také expanzivně. Ve válkách o území se objevují první váleční zajatci v poutech, o jejichž osudu svobody pomocí pout dokládá asi 10 000 let starý obraz vyrytý na zdi jeskyně v Adduře na Sicílii, který představuje několik lidských postav, stojících kolem ležícího člověka svázaného tak, aby se škrtil, kdyby se pokusil napřímit (Lyons, 2003). Přestože nevíme, zda mezolitická rytina zobrazuje válečného zajatce nebo trestaného pachatele zločinu, který se provinil proti zákonům kmene, stále je považována za pravděpodobně nejstarší záznam o věznění lidí a důkaz, že trest existuje stejně dlouho jako lidská společnost (Bovio –

Marconi, 1954). V pravěku se tedy kromě výchovného trestu, uštědřovaného rodiči nebo pěstouny mláděti, objevil trest ukládaný na základě zvyklostí společenství, čili zvykového práva. Archeologie nám nemůže přinést hmotné důkazy o nejstarším věznění lidí, protože kožená pouta se brzo rozpadla a další prostředky, které sloužily k pravěkému výkonu vazby, dnes můžeme jen obtížně identifikovat. Přesto na základě dostupných artefaktů lze konstatovat, že výkon vazby a budovy (např. jeskyně) využívané pro tento účel v době kamenné existovaly. Výkon vazby již v počátcích lidské civilizace sloužil jako jeden z nástrojů moci.

Chammurabiho zákoník

Město Babylon, postavené na březích Eufratu na území dnešního Iráku, se zařadilo mezi státy Blízkého východu později. Vzniklo několik století poté, co Sumerové založili první civilizaci v Mezopotámii, ale v roce 1900 př. n. l. už se stalo hlavním městem malého království. Jeho první velký král, Chammurabi, vládl přibližně v letech 1792-1750 př. n. l. Své království rozšiřoval, až zabral většinu území Mezopotámie - úrodnou oblast mezi Eufratem a Tigridem a z Babylonu vytvořil centrum vzkvétající říše. Po staletí byl uctíván jako tvůrce babylonských zákonů, které přetrvaly s drobnými změnami tisíc let a svůj vliv si uchovaly mnohem déle.

Chammurabiho zákony, které ovlivňovaly babylonskou společnost ještě za krále Nabukadnesara, vycházely z právních rozhodnutí vyrytých v roce 1750 př. n. l. do monolitu, vystavené dnes v pařížském Louvru. Byly zapsány klínovým písmem a zahrnovaly činnosti od krádeží po dědictví, lékařské zákroky a adopce. Monolit býval zasazen do země a vystaven na veřejném místě v Babylóně, zaručoval tak přístup k právnímu řádu komukoliv (gramotnému). Soudní autority v Babylóně se již nadále nemohly v rozsudcích rozhodovat podle své vlastní vůle a musely se řídit kodifikovaným právem, zároveň nikdo jiný nemohl svévolně právo ignorovat a odvolávat se na jeho neznalost.

Vyjma krále se společnost rozdělovala na tři třídy: šlechtu, plebejce a otroky. Ve všech třech kategoriích byli muži považováni za nadřazené ženám. Tresty se vykonávaly podle zásady "oko za oko" - a to doslova, neboť každému, kdo zničil oko babylonskému šlechtici, bylo vyjmuto jeho vlastní oko. Když šlechtic oslepil plebejce, byl pouze pokutován.

Za mnohé zločiny mohl být vyměřen trest smrti. Drancování hořícího domu bylo trestáno upálením, zatímco cizoložní milenci byli svázáni k sobě a vhozeni do řeky. Synům, kteří udeřili své otce, byly useknuty ruce; tentýž trest čekal lékaře, kterým vznešení pacienti zemřeli pod jejich "bronzovými noži". Když se dům zřítíl na majitele, stavitel byl usmrčen nebo musel zaplatit vysokou pokutu.

Další zákony stanovily ceny za najímání tažných volů, mzdy řemeslníků a dělníků a odpovídající odměny za odborné služby. Mnohá židovská nařízení z té doby, citovaná ve Starém zákoně, jsou neuvěřitelně podobná Chammurabiho zákonům. To ovšem neznamená, že Mojžíšovy zákony byly odvozeny z babylonských nebo naopak. Je mnohem pravděpodobnější, že podobná sociální situace v podobných klimatických a hospodářských podmínkách.

1.2.2 Období středověku

Z historie je známo, že starověká vězení byla jen místa nucené izolace jedince. Trest byl ve starověku spojován především s myšlenkou pomsty a represe. Nejznámějšími zákoníky otrokářské společnosti jsou indický zákoník Manu, babylónský Chammurabiho kodex, řecké zákony Solónovy a Drakónovy a římský zákon XII. desek. Nejčastěji se aplikovaly tyto druhy trestů: trest smrti, peněžité pokuty, zmrzačení těla, vyhnanství. Odnětí svobody jako racionálně uložený trest starověk neznal. Pachatelé byli vězněni v podzemních sklepech, jeskyních, hladomornách, kde čekali na výkon trestu smrti nebo další uvedené tresty. Teprve později byly zřizovány veřejné budovy, ve kterých byli odsouzení střeženi. Obecně lze říci, že tresty užívané ve starověku, jak svým původem, tak i magickým významem a zdůvodňováním, navazují na praxi trestů známých v době před vznikem písma, tedy v pravěku. Vyvíjí se však soudnictví, policie a zacházení s vězni. Vězení funguje pouze pro zajištění výkonu vazby a vyšetřování, až na ojedinělé výjimky, převážně případy politických vězňů a členů privilegovaných vrstev.

Vznik a vývoj vězeňství komplexněji mapují prameny z dob římských císařů, přičemž období antiky bylo v tomto směru zdá se nejvyspělejší. Z trestů převládal především trest smrti a tělesné tresty, k nim můžeme přiřadit ještě otroctví, jež znamenalo zbavení svobody a lidských práv. Například ve starém Řecku a Římě byl otrok degradován na věc. Římané

užívali instituty podobné novodobému pojetí trestu odnětí svobody – vyloučili pachatele ze společnosti (institut tzv. psance, později institut dočasného či trvalého vyhnání včetně ztráty občanských a majetkových práv). Věznice sice existovaly, ale plnily spíše účel zajišťovací. I tak ale v těchto temných dobách lze vystopovat první kroky humánních gest, jakými jsou například omilostnění či amnestie. Již starověcí Řekové u zvláštních příležitostí, jakými byly hry na počest všech bohů, zvaných Panthenea nebo ve středověku například v Janově, na některé církevní svátky – Velikonoce, Vánoce a na svátek sv. Jana, propouštěli provinilce na svobodu.

Trest smrti se uplatňoval jako prostředek k odstrašování i jako prostředek vylučování pachatele z komunity. Trestní kodexy od dávného Východu až po současný Západ obsahovaly absolutní trest za takové delikty, jako nevěra a drobná krádež. Ještě na počátku 19. století bylo v Anglii 200 hrdelních zločinů – od vraždy po krádež a rušení klidu. Způsoby poprav byly více než ďábelské a hrůzné a často se prováděly veřejně. Tělesné tresty ve formě mrzačení, vypalování znamení, bičování a mučení se používaly zcela běžně. Mrzačení bylo pokusem o naplnění hesla „ať trest odpovídá provinění“: zlodějům a lupičům byly usekávány ruce, křivopřísežníkům a rouhačům se vyřezával jazyk nebo byli trápeni rozpáleným železem a znásilnění se trestalo kastrací. Cejchování a bičování nebyly absolutními tresty a měly za úlohu odstrašovat potencionální pachatele (Inciardi, 1994).

V Anglii počíná učení římskému právu ve 12. století za vlády Jindřicha II. a jeho vliv neustal, ani když ve 13. století narazil na rostoucí opozici směřující ke vzniku anglického (později amerického) obecného práva „common law“, které bylo na rozdíl od kontinentálního „civil law“ založeno na precedenčním systému. Feudální řád byl v Anglii silnější, proto i právo se tam vyvíjelo jinak, než na kontinentu.

1.2.3 Osvícenství

Filosofie osvícenství přišla s myšlenkou humanizace trestu a trestání. Výhodiskem pro ni bylo tzv. přirozené právo - filosofie se navracela k původním přírodním zákonům. Velké špitály, internační budovy, církevní i veřejné podpůrné a trestní instituce, charity a vládní dobročinná zařízení jsou dílem osvícenství.

Blázni byli uvězněni v kobkách věznic spolu s trestanci nebo ve velkých sálech nemocnic spolu s nemocnými. Všeobecný špitál založený v polovině 17. století nebyl typickou lékařskou institucí, měl polosoudní strukturu. Byl označován za třetí kategorii represe mezi policií a soudnictvím. Byla to instituce pořádková, monarchistická, měšťanská. Postupně se síť špitálů rozšiřuje. Byla to záležitost měšťanstva a královské moci, církve stála stranou. Samotná internace je záležitostí policie. Policie vede a nutí lidi k práci. Internace je reakce na ekonomickou krizi. Internační instituce se vždy přeplní v době krizí. Ale v dobách nekrizových dostává internace smysl jiný. Už nejde o to zavírat nepracující, ale donutit zavřené k práci, aby sloužili všeobecnému prospěchu. Systém střídání je jasný: v dobách plné zaměstnanosti a vysokých mezd laciná pracovní síla, a v období nezaměstnanosti vstřebání zahalečů a ochrana společnosti před neklidem a bouřemi (Foucault, 2000).

Špitál jako dominantní instituce mezi vznikajícími internačními domy nemá povahu útulku pro ty, kdo kvůli stáří, invaliditě nebo nemoci nemohou pracovat. Statut špitálu je etický, ale je to také mravní instituce, jejímž úkolem je trestat, postihovat to, co nepatří před soud. Motiv internace je náprava, mravní nátlak a pak práce. Tento vynález nátlakového místa, kde se administrativním příkazem vyrábí morálka, je významný jev. Správcové špitálů používají ryze středověkých trestů, pranýřů a kůlů dle svého uvážení, proti němuž není odvolání. Absolutní svrchovanost, soud bez odvolání, výkonné právo, nad nímž neexistuje nic vyššího, to jsou mocenské atributy správců. Správcové jsou pověřeni mravním úkolem a dostávají k tomu i veškeré hmotné represivní prostředky. Každý prohřešek se řeší alternativně, odebráním stravy, přidáním práce, vězením. Správcové mají veškerou moc rozhodovací, řídicí, správní, policejní, soudní, nápravnou i trestní.

Internace je instituční vynález 17. století. Šíře, jaké okamžitě nabyla, je vyloučeno srovnávání s vězením, jak je praktikoval středověk. Jako ekonomické opatření a sociální pojistka má hodnotu objevu. V dějinách ne-rozumu je to však událost zcela rozhodujícího významu: moment, kdy je na šílenství poprvé nahlédnuto sociálně, z perspektivy chudoby, neschopnosti pracovat, nemožnosti zapojit se do společnosti, kdy se propojuje s problémy obce (Kuchta, Válková, 2005).

Blázni, jak je Foucault označuje, mají ve světě internace přece jen určité zvláštní postavení. V internačních domech se s nimi zachází jako s vězni. Společnost na ně nahlíží obecně jako na pomatené, choromyslné, blázny, dementní. Až ve stáří, či vážné nemoci, v době, kdy

nemohli postižení nikoho ohrožovat, byli z internace propuštěni. Nerozlišovalo léčbu fyzickou od léčby duševní. Osvícenství tvrdí, že šílenec nemocný není, blázen vydrží všechno. Této teze se drželi strážci postižených, kteří dokázali takto postižené jedince přimět bitím k vyšším výkonům. Objevuje se zde záměrné a dlouhodobé násilí. Nahánění strachu z týrání a bití, vyloučení z kolektivu občanů a společenská izolace v lidsky nedůstojných podzemních kobkách, určených pro "hospitalizaci", spolu s jejich ukazováním a předváděním - to vše nadále trvá, třebaže v poněkud lidštvější formě. Filozofové uvažující o vztazích státu a práva, o lidských právech z hlediska filozofické antropologie a nové vizi společnosti, kritizovali trestní systém své doby. (Kuchta, Válková, 2005)

Thomas Morus (1478 - 1535) byl anglický právník, politik, spisovatel a katolický mučedník, který byl v první polovině dvacátého století svatořečen. Jeho dílo, se kterým přišel roku 1516, bylo reakcí na probíhající procesy ve společnosti. Počátek novověku je neochvějně spojen se zámořskými plavbami a zejména s objevením Nového světa. Toto neznámé území společně s domorodým obyvatelstvem bylo značnou inspirací vznikajících utopických projektů. Humanismus a jeho pojetí člověka a světa a opětovné nalézání antických myšlenek a řeckých ideálů se stalo myšlenkovým základem. A neméně důležitý byl rozvoj přírodních věd a zájmu o přírodu. Stranou však nemohou zůstat ani ekonomické události. Již od 15. století se v hospodářství v Evropě začíná prosazovat kapitalismus, který postupně nahrazuje feudální systém. Tento proces byl v Anglii zejména v zemědělství značně rychlý a drastický. Při vyvlastňování půdy docházelo k vyhánění značného počtu rolníků. I to byl faktor, který zapříčinil vznik utopických projektů. Jako první kritizoval stávající trestní systém v Anglii.

Kritizoval nepřiměřenost trestů vzhledem ke společenské nebezpečnosti. Je autorem známé Utopie, viděl nebezpečí devalvace veškerého trestání v ukládání příliš těžkých trestů za lehká provinění, např. za krádeže. Obával se rizika, že odstrašující efekt trestu se přísným trestáním sníží. Ve svém díle Utopie uvádí: „Vždyť nelze schvalovat ani tak manliovský krutá ustanovení zákonů, aby se při zcela lehké neposlušnosti hned tasil meč, ani tak stoické názory o takovém stupni rovnosti všech hříchů, že by nebylo rozdílu, jestliže někdo zabije člověka nebo mu jen ukradne peníz - případy to, které, má-li spravedlnost nějakou sílu, nemají v sobě vůbec nic vzájemně podobného nebo příbuzného. Bůh přikázal: „Nezabiješ!“ a my tak snadno zabíjíme pro odcizení mizerných peněz? A jestliže by někdo vykládal ono boží přikázání tak, že se jím zapovídá možnost zabíjet jen potud, pokud lidský zákon nenařizuje usmrcovat, co potom brání, aby se lidé stejným způsobem mezi sebou nedohodli, v jaké míře

je připustit prznění, cizoložství nebo křivopřísežnictví? Bůh přece odňal každému člověku právo sáhnout nejenom na život cizí, ale i na vlastní. “ (More, 1978)

Charles Louis Montesquieu de Secondant (*18. 1. 1689 †10. 2. 1755) byl francouzský právník, politik, historik, filosof, psycholog a sociolog, který formuloval požadavek právní jistoty a zákonitosti, nezávislosti soudců, proporcionalitu mezi trestem a trestným činem a nutnost výchovné funkce trestu. Zosobňoval zájem osvícenského hnutí o lidská práva. Ve své knize „Duch zákonů“ a v eseji „Dopisy z Persie“ odsoudil barbarskou nespravedlivost francouzského trestního kodexu a vyslovil se za reformu přísných trestů, které měly více přizpůsobit proviněním, za něž se ukládaly. Chápal nutnost uplatňování výchovného vlivu trestu a veřejného mínění jako důležitého nástroje v boji proti zločinnosti. Dokazovalo, že krutost trestů zbavuje lidi strachu z nich, protože vede jen k zoufalství. Dobrý zákonodárce se podle jeho názoru musí snažit zločinům předcházet, než je potom trestat (Inciardi, 1994).

Za nejvýznamnější osobnost, která se zabývala v době osvícenství vztahem mezi trestem a trestným činem, je považován představitel tzv. přirozenoprávní školy (někdy uváděné též Klasické školy trestního práva), italský markýz Cessare de Beccaria, jenž byl odpůrcem krutých trestů. Byl přesvědčen, že účelem trestu není způsobovat utrpení, ale ochránit společnost. Ve svém neznámějším díle „Dei delitti e delle poene“ – „O zločinech a trestech“ (první vydání anonymně v Monaku roku 1764) kritizuje soudobý neutěšený právní stav (Inciardi, 1994). Obecně a srozumitelně uvádí, že účelem výkonu trestu je odstrašení ostatních občanů od páchání trestní činnosti, že lze uložit jen zákonem stanovený trest, jež má být veřejné povahy, rychlý a zločinu přiměřený, prosazoval zásadu žádný zločin bez zákona a žádný trest bez zákona. Hlavní důvod proti trestu smrti vidí v možnosti justiční vraždy. Jeho myšlenky výrazně ovlivnily evropské trestní zákonodárství, inspirovaly Josefa II. k reformě justice v rakousko-uherské monarchii, měly dopad na ústavu a trestní soudnictví USA, ale i Listinu práv a svobod (omezení trestu smrti, veřejné konání přelíčení, presumpce neviny, zavržení tortury apod.). Díky tomu lze říci, že vliv tohoto nadčasového díla je patrný dodnes.

1.2.4 Novověk

Pod vlivem nástupu francouzské materialistické filozofie dochází ke kvalitativním změnám ve všech tehdejších sociálních subsystémech společnosti, které se postupně přenesly do celé Evropy. S uplatňováním výkonu trestu odnětí svobody vznikla i potřeba výstavby věznic, v kterých měl být trest vykonáván. Průkopníkem mezi evropskými státy se stalo Holandsko, které se navzdory své vyspělosti oproti ostatním evropským státům, potýkalo se značným nárůstem kriminality. Ve městě Amsterdam byl na základě žádosti radních vybudován komplex pro mladistvé delikventy, tuláky a žebráky. Personál tohoto ústavu po čase zjistil, že není vhodné, aby společné prostory sdíleli společně nebezpeční zločinci a mladiství delikventi, a proto byla v roce 1603 postavena budova určená jen pro mladistvé delikventy. Tímto krokem chtěli holandské zákonodárci usměrnit mravní výchovu, základní vzdělání delikventů (stálými zaměstnanci byli pastor a učitel, kteří chtěli připravit na pozdější zařazení do společnosti) a vedení k práci. Po této úspěšné holandské inovaci začaly obdobné ústavy vznikat i v jiných evropských státech a to zejména v Itálii, Německu a Anglii.

První moderní vězeňské instituce vznikají jako výsledek osamocených iniciativ dobročinných společností nebo jednotlivců. O rozvoji prvních prototypů pokrokových věznic v období zániku feudalismu rozhodly dvě okolnosti: na jedné straně samotný trest smrti a tresty zmrzačení, jakož i zoufalý stav feudálních objektů výkonu trestu. Tyto okolnosti si vynucovaly postupné hledání humánnějších druhů trestu a trestání. První moderní vězeňské objekty měly ráz donucovacího domova, nápravného ústavu. Jejich vznik souvisel s růstem chudoby a vzrůstající tendencí zločinnosti mladistvých. Všeobecným cílem byla náprava mladistvých zločinců. V procesu nápravy odsouzených se přisuzovala velká role zaměstnávání prací. První takový ústav pro tuláky, žebráky a prostitutky vznikl z iniciativy anglického krále Edwarda VI. pod názvem Workhouse v roce 1553 v anglickém Bridewell. Byl útlkem i vězením současně, čímž se stal se vzorem pro další ústavy tohoto typu. Roku 1603 vznikl též v Anglii zvláštní ústav pro mládež, který měl mezi prvními na světě jednotlivé cely. Mladiství se sem dostali buď z rozhodnutí úřadů, nebo na žádost rodičů. Hlavními prostředky výchovy byly zaměstnání prací, vzděláním, účast na náboženských obřadech a kulturní činnost.

1.3 Historie Spojených států amerických

Původní obyvatelstvo (Indiáni a Eskymáci) osídlilo americký kontinent pravděpodobně z Asie. Jako první přistáli u břehů Ameriky Vikingové okolo roku 1000. Pro současnou evropskou civilizaci byl tzv. Nový svět objeven výpravou Kryštofa Kolumba roku 1492. V dalších stoletích se Severní Amerika stala cílem kolonizačních snah Španělska (Mexiko, Florida, území západně od Mississippi), Nizozemí (část východního pobřeží), Francie (Kanada, povodí Mississippi) a v malé míře i Švédska (Nové Švédsko). Pro historii budoucích Spojených států měla největší význam anglická kolonizace atlantského pobřeží. Od roku 1664 se Británie postupně zmocnila nizozemských a části francouzských osad v Severní Americe a do roku 1773 vytvořila na pobřeží 13 kolonií (Massachusetts, New Jersey, New York, Rhode Island, Connecticut, New Hampshire, Pennsylvania, Delaware, Virginia, Maryland, North Carolina, South Carolina, Georgia), základ budoucích USA.

Bezohledné zásahy mateřské země do poměrů v koloniích vyvolaly protibritskou opozici, která vyvrcholila roku 1775 vypuknutím otevřené války mezi koloniemi a Velkou Británií. 4. července 1776 vydal druhý Kontinentální kongres Deklaraci nezávislosti, která vyhlášovala vznik Spojených států amerických. Podle Konfедераčních článků z roku 1781 si každý ze států Unie zachoval samostatnou vnitřní a ekonomickou politiku. Válka za nezávislost skončila roku 1783 britským uznáním nového státu. Roku 1787 byl konfederativní charakter Spojených států nahrazen systémem federativním, následně roku 1789 byla schválena (ratifikace ukončena 1791) tzv. Bill of Rights (listina práv, prvních 10 doplňků ústavy).

Od konce 18. století pak začala územní expanze Spojených států směrem na západ a na jih. Postupně byly do Unie přijaty další státy: Vermont (1792), Tennessee (1796), Ohio (1803). Roku 1803 byla od Francie odkoupena Louisiana (její malá část přijata do Unie jako stejnojmenný stát roku 1812). Pokračující spory v oblasti námořního obchodu a rozdělení území a sfér vlivu na severoamerickém kontinentu mezi Spojenými státy a Spojeným královstvím vedly k britsko-americké válce, někdy nazývána druhá válka za nezávislost, (1812-1814). Spojené státy válku vyhlásily v přesvědčení využití zaneprázdněnosti Spojeného království, jež zaměstnávala válka s Napoleonem, a ve snaze zabránit zbytku britského panství v Severní Americe. Neuspěly však. Jejich vpád do Kanady skončil debaklem a Spojené království postupně začalo na americký kontinent přesouvat další síly. Britové ovšem o tuto válku nestáli a nechtěli investovat prostředky do tak nejistého podniku, jakým by byl pokus o znovudobytí Severní Ameriky a obě strany se tedy dohodly na návratu ke statu quo ante

doplněném dohodami řešícími největší kontroverze.

Obnovení předválečného stavu fakticky posílilo postavení USA a nakrátko zapříčinilo faktickou vládu jedné strany (dnes označována jako demokraté-republikáni) v USA (tzv. era of good feelings, éra dobré shody). Z jednotlivých teritorií byly postupně vytvářeny další státy, jako např. Indiana, Mississippi, Illinois, Alabama, atd. Roku 1819 získaly USA od Španělska Floridu (stát od 1845). Roku 1845 byl anektován Texas a po americko-mexické válce z let 1846-1848 Kalifornie (stát od 1850) a další území. Do počátku 60. let byly do Unie přijaty další státy: Arkansas (1836), Michigan (1837), Iowa (1846), Wisconsin (1848), Minnesota (1858), Oregon (1859).

Rozpory mezi otrokářským Jihem a svobodným Severem vedly v letech 1860-1861 k secesi (odtržení) 11 jižních států (Jižní Karolína, Mississippi, Florida, Alabama, Georgia, Louisiana, Texas, Virginia, Arkansas, Severní Karolína, Tennessee), které vyhlásily Konfederované státy americké, a následně k občanské válce. Válka mezi Jihem (Konfederací) a Severem (Uní) trvala do roku 1865 a skončila vítězstvím Severu. Od státu Virginie se odtrhla část, která sympatizovala s Uní a posléze vytvořila stát nový (Západní Virginie).

Mohutný hospodářský rozvoj (kolem roku 1890 se USA staly hospodářsky nejsilnější zemí světa) po skončení občanské války byl doprovázen další expanzí na západ. Do 1. světové války zde vzniklo 15 dalších států. Roku 1867 odkoupila americká vláda od Ruska Aljašku a od 80. let 19. století pak Spojené státy expandovaly i mimo vlastní americkou pevninu především do Karibiku a do Tichomoří. Kromě západní polokoule (resp. Ameriky) se však USA ve světové politice až do 1. světové války neangažovaly, jejich politika byla silně izolacionistická (Monroeova doktrína).

Americká účast v obou světových válkách na straně Dohody resp. Spojenců rozhodujícím způsobem přispěla k jejich vítězství.

Po 2. světové válce bylo USA svěřeno do správy poručenské území OSN v Tichém oceáně a většina z něj nově konstituovaných států se později stala volně přidruženými státy Spojených států (Marshallovy ostrovy, Severní Mariany, Mikronésie atd.). Roku 1959 byly vytvořeny 2 až dosud poslední státy Unie - Aljaška a Havaj. Za 2. světové války, která přímo nezasáhla území kontinentálních USA, se průmyslová výroba zdvojnásobila a USA se staly v protíváze k SSSR rozhodující vojenskou velmocí. Roli vedoucí světové mocnosti zvýraznil pád komunistických režimů ve východní Evropě po roce 1989 a následný rozpad SSSR.

2. Počátky novodobého vězeňství

Během celé anglické a americké historie diskutovali vědci a králové, filozofové a reformátoři, zákonodárci a státníci o podstatě trestu a jeho vztahu k nápravě. Jejich názory ovlivňoval vývoj trestního práva, různé koncepce spravedlnosti a měnící se reakce společnosti na porušování zákona. Rozličné myšlenky a praxe měly však jen jeden cíl – mstu, snížení kriminality a ochranu osobní i společenskou. Trestní sankce se zaměřovaly na odplatu, vypuzení, izolaci a smrt a vycházely z koncepce, že pachatelé jsou nepřátelé společnosti, kteří si trest zaslouhují a jen tvrdý přístup jim zabrání v dalším páchání trestní činnosti. Ideologie trestání se vine celou historií lidstva.

V 18. století – v době osvícenství – se začala objevovat nová ideologie. Bylo to reformní hnutí, které zdůrazňovalo důstojnost a nedokonalost člověka, uznávalo tvrdost trestního zákona a procesu, avšak bojovalo proti krutosti trestů a proti krutým podmínkám ve věznicích. Mezi přední evropské myslitele reformátorského hnutí patřili Charles Montesquieu, Francois Voltaire a Denis Diderot ve Francii, Cesare Beccaria v Itálii a Jeremy Bentham, John Howard, Samuel Romilly a Robert Peel v Anglii.

Zásadní změny ve vězeňském systému se projevily až po první světové válce. Začátkem 20. století se přestaly používat předchozí režimy, které měly negativní vliv na psychiku vězně. V Evropě se počátkem 20. století zdokonaluje forma trestu odnětí svobody. Převládá názor, že vězeňské objekty s režimem zavření v samovazbě mají negativní důsledky vyplývající z extrémů izolace a jsou překážkou při nápravě zločinců. Aktivizují se snahy, které podporují účinnější nápravu odsouzených i budování nových typů vězení, klade se důraz na výchovu k práci, úlohu vzdělávání a rozdílného chování odsouzených – nechává se projevit jejich individualita.

Během 20. let 20. století se levná a celkem kvalitní práce vězňů stala předmětem chybějícího místa na trhu s extrémně levnou pracovní silou, která se během finanční krize ve 30. letech stala nechtěnou konkurencí pro lid hledající práci, a proto byl v USA roku 1929, v Evropě o něco později, přijat zákon zabraňující veřejnému prodeji vězeňské pracovní síly. Díky tomuto zákonu se na druhou stranu rozvinuly vězeňské dílny, které vyrábějí např. nábytek využívaným ve státní správě či výroba pouhých miniatur.

K velmi zásadním změnám došlo po 2. světové válce díky prudkému rozvoji věd s humanitním zaměřením jako je sociologie, psychologie, pedagogika, kriminologie či rozvoj právní praxe. Popud ke sjednocení vězeňských snah dal Kongres OSN, který 30. srpna 1995 přijímá tzv. Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězňými. Standardní minimální pravidla jsou rozdělena do tří částí: v předběžných poznámkách je vyjádřen záměr těchto pravidel, nejde o detailní vzorový model věznic, nýbrž o vyjádření obecných zákonitostí a zásad praxe v zacházení s odsouzenými a vedení věznic, které byly Radou OSN přijaty jako vhodné a nezbytné v obecné shodě s tehdejšími názory a úrovní poznání (Kuchta, Válková, 2005). Shrnu-li tyto tři základní části, tak první část se zabývá obecnými pravidly týkajícími se všech věznic. Obsahuje požadavky jako rovnocenné zacházení se všemi trestanci nehledě na jejich rasu, původ či vyznání. Druhá část Standardních pravidel se vztahuje na zvláštní kategorie vězňých a odlišné zacházení s nimi.

Nejprve byla formulována pravidla zacházení s vězňými obecně platná pro všechny a pak jsou specifikována. Pravidla z roku 1955 navazují na Všeobecnou deklaraci lidských práv a základních svobod vyhlášenou Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948. Rada Evropy má nemalý zájem na sladění evropského vězeňství a vyvíjí v tomto směru četné aktivity, které pronikají až k nám. Výsledkem její snahy jsou Evropská vězeňská pravidla z roku 1991, k nimž se hlásí řada vyspělých evropských zemí.

2.1 Klasická kriminologická škola

Myšlenky Montesquieu, Voltaira a dalších osvícenských filozofů a trestním právu a provádění spravedlnosti se v polovině 18. století sjednotily do tzv. Klasické trestněprávní a kriminologické školy. Za klasickou je označena z důvodů jejího historickému významu jako prvnímu logicky zformulovanému souboru ideí, na jejichž základě došlo ke změnám v trestním právu a procesu. V základech klasické školy leží myšlenka, že člověk je sebeurčující se bytost, která koná rozumně a důvodně, a proto za své jednání odpovídá. Klasická škola vznikla díky známosti mezi mladým italským ekonomem Cesarem Beccariou a správcem milánské věznic Alessandrem Verrim. Při svých častých návštěvách u Verriho se Beccaria seznámil s procedurou trestní justice. Zjistil, že soudci uplatňují nekontrolovatelnou a čistě osobní spravedlnost, že trestní sankce jsou téměř svévolné, viděl, jak soudci zneužívají svou pravomoc a obohacují mlhavě napsané trestní sazby. Byl svědkem tak tyranských

a brutálních trestů, jako cejchování, mrzačení, trhání končetin, krmení zvířat odsouzenci, pomalé mučení hladem, opařování, upalování, věšení, zotročení, křížování, kamenování či stlačování až k zemi (Inciardi, 1994).

Na popud těchto drastických zážitků začal psát knihu, kterou nazval Esej o zločinech a trestech. Nastínil v ní liberální doktrínu trestního práva a procesu a osvětlil tyto hlavní momenty:

- zákon by měl sloužit potřebám společnosti a nevnucovat morálku. Jelikož trestní zákon omezuje svobodu jednotlivce, je třeba omezit dosah zákona
- měla by se chránit práva podezřelých, odsouzených, potrestaných a obviněných. Hlavním principem společnosti by se měla stát presumpce neviny
- musí existovat psaný trestní zákon, v němž je nutno vymezit co je trestný čin a trest
- tvrdost trestu musí být omezená, měl by být úměrný k provinění
- povaha trestu by měla odpovídat povaze provinění
- trest musí být určitý a sankce se musí provádět rychle a jistě
- je lepší zločinu předcházet než je trestat

Beccariovy reformní myšlenky evropsí právníci vysoce ocenili, protože se objevily v době, kdy byli připraveni naslouchat navrhovaným změnám a zavést je do praxe. Jeho ideje byly zahrnuty do anglických a francouzských trestních kodexů. Beccariova práce inspirovala i autory ústavy USA.

Beccaria uvádí: “Je nemožné predchádzať všetkým neporiadkom vznikajúcim vo všeobecnom zápase ľudských vášní. Narastajú úmerne s obyvateľstvom a s prelínáním sa partikulárnych zájmov, ktoré nie je možné riadiť geometricky, v prospech verejného úžitku. V politickej aritmetike treba matematickú exaktnosť nahradit' výpočtom pravdepodobnosti. Pozrite sa na dejiny a uvidíte rastúce neporiadky na hraniciach ríš a úmerne s tým pokles národného povedomia. Sklon k zločinom rastie úmerne so záujmom, aký má každý na neporiadkoch samých: takže nevyhnutnosť sprísňovať tresty sa z tohoto dôvodu stále zvyšuje (Beccaria, 2009).

Klasická škola se neomezovala jen na práce Cesara Beccarii. V Anglii se Jeremy Bentham, Samuel Romilly a John Howard snažili o reformu tzv. „krvavého kodexu“, což byla soustava zákonů, umožňující popravu za drobné krádeže, řezání stromů na pozemcích patřících státu, zapalování kukuřičných polí, útěk z vězení a zastřelení zajíce.

2.2 Reformátoři vězeňství

Materiální podmínky se rozvíjely souběžně s ideovými, tj. se vznikem nových myšlenek v oblasti práva a filozofie. Proto jsou v seznamu filozofů, kteří položili první základy budoucí nové vědě – kriminologii, především Angličané a Francouzi. Ačkoli se někdy vytrácelo a přetrvávalo povědomí o některých teologických východiskách, opomíjený v humanistických přístupech k delikventům. Příčiny zločinnosti neviděli zastánci přirozenoprávní teorie v dědičném hříchu, nebo zásahu zlého ducha, ale v přirozených zlých sklonech člověka samotného (Paníček, 1970).

Tito filozofové uvažující o vztazích státu a práva kritizují trestní systém své doby.

John Howard

Jedním z nejvýznamnějších reformátorů své doby byl John Howard (1726-1790). Pocházel z prosperující rodiny, po studiích se věnoval obchodu a cestování. Když mu bylo třicet let, vydal se po lisabonském zemětřesení lodí z Hannoveru do Portugalska. Loď přepadli francouzští korzáři a všichni cestující byli vězněni v Brestu. Již v mládí zažil nelidské zacházení a hrozbu smrti hladem. Po řadě dnů utrpení byl vyměněn za zajatého francouzského důstojníka. Své naplnění našel až v roce 1773, kdy byl jmenován do funkce vysokého šerifa v Bedfordshire. Osobně začal kontrolovat činnost soudů a navštívil také věznici.

Zjistil, že personál nebyl placen a dozorcí žili jen z toho, o co obrali vězně. Ve věznici byli bez diferenciaci společně drženi obvinění i odsouzení, ba dokonce i ti, kteří měli být dávno propuštěni, ale neměli finance na zaplacení výstupního poplatku vymáhaného při opuštění věznice. Howard na popud těchto informací strávil zbývajících 17 let života obětováním se v přípravách reformy vězeňství.

Začal na vlastní náklady cestovat, kontroloval poměry ve věznicích a založil společnost pro reformu vězeňství. Howardova návštěva věznice v Horshamu byla podnětem k realizaci unikátního plánu věznice se samostatnými celami. Věznice byla budována na tři etapy od roku 1775 a výstavba pokračovala několik desetiletí. O svých cestách si začal psát podrobné zprávy, včetně plánů, map a návrhů ke změnám. První kniha vyšla r. 1777 pod názvem „The State of Prisons in England Wales“. John Howard ve svých spisech

nepřesvědčoval silou argumentů, ale prostými fakty (Paníček, 1970). Ve statistice z roku 1779 uvádí, že ve Velké Británii bylo 4739 vězňů, z nichž téměř polovina byla uvězněna pro dluhy, a 798 obviněných čekalo na rozsudek.

Nejhorší život měli chudí vězni, protože ve věznicích nemohli pracovat, hradit si stravu a platit své dluhy. Bohatší vězni i vězeňský personál s nimi zacházel hůře než se psy. Museli hladovět, polonazí a pokrytí hmyzem spát na chladné zemi, nebo na kousku shnilé slámy. Věznice koncem 18. století byly plné nakažlivých nemocí a úporného zápachu.

Od roku 1777 začal Howard navštěvovat i věznice v ostatních zemích, jako např. v Nizozemí, Německu, Francii, Španělsku. Studoval informace a v roce 1778 vydal o svých evropských cestách knihu *One account on the principial lazarettos*, v níž popisuje věznice, kasárna a nemocnice. Jeho poslední cesta vedla do Ruska, kde na přání carevny Kateřiny studoval vojenské lazarety. Nakazil se ovšem tyfem a r. 1790 zemřel.

Některé z Howardských návrhů se uskutečnily již za jeho života, mnohé však daleko později.

William Penn

William Penn (1644-1718) byl synem admirála Williama Penna a Margaret Jasperové. Studoval na puritánských školách, v patnácti letech jej ale mocně zasáhlo setkání s kvakerským misionářem Thomasem Loem, pod jehož vlivem se postupně přiklonil ke kvakerství, tento postoj pak prohloubila studia v Oxfordu. Ve dvaadvaceti letech, v době silného pronásledování kvakerů na anglickém území, pak oznámil veřejně svoji konverzi. Otec jej následně vykázal z domu.

Penn začal psát, ve svých četných pamfletech se nejprve soustředil na odsuzování všech falešných vyznání (což byly všechna, kromě kvakerského). Pro své práce byl několikrát uvězněn. Otec, který jej vyhnal, aby ochránil rodinu před hněvem Koruny, však nad ním držel ochrannou ruku. Po smrti otce se oženil s Gulielmou Springettovou a tváří v tvář silnému pronásledování kvakerů přemýšlel o řešení jejich situace. Nakonec navrhl králi vystěhování kvakerů z Anglie do královských kolonií.

William Penn nejprve skoupil společně s dalšími kvakery rozsáhlé území v dnešním New Jersey (1677) a založil Burlington, postupně kvakeři získali zhruba celou východní polovinu státu. Penn se snažil území dále rozšířit a nakonec získal od krále výhradní práva na zemi o rozloze 120 tisíc kilometrů čtverečních ležících na východ od New Jersey (1682), kterou chtěl původně nazvat Sylvania, ale nakonec, na příkaz krále, znělo její jméno Pennsylvania

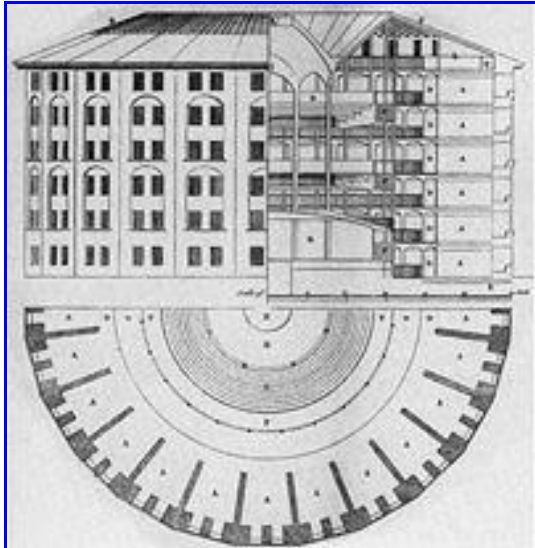
(Pennovy lesy). Penn a jeho kvakeři vtiskli Pensylvánii velice specifický ráz prosazováním svých hodnot. Mezi ně patřila především náboženská svoboda, radikální omezení trestu smrti a vstřícné dohody s indiány. Náboženská svoboda do kolonie postupně přitahovala další minoritní a pronásledovaná vyznání, především amiše, katolíky a některé protestanty.

William Penn zemřel v Anglii ve věku 74 let, z jeho dvou manželství (po smrti první manželky si ve dvaapadesáti letech vzal čtyřadvacetiletou Hannah Margaret Callowhillovou) vzešlo 15 dětí.

Jeremy Bentham

Narodil se v bohaté a konzervativní rodině advokáta a jako zázračné dítě se už v dětství naučil latinsky a francouzsky. Ve dvanácti se zapsal na Queen's College v Oxfordu, kde získal roku 1763 titul bakaláře a 1766, v osmnácti letech titul magistra. Působil jako advokát, ale protivila se mu spleť britského Common law a rozhodl se věnovat jeho reformě. Pod vlivem Th. Hobbesa, D. Huma a francouzského osvícence Helvétia uznával jako jediný základ práva i státu jejich užitečnost. V letech 1785-1788 procestoval Evropu od Francie až po Rusko a setkal se s řadou významných lidí, například s d'Alembertem, s J. - B. Sayem a dalšími. Příznivě přijal Francouzskou revoluci a 1792 byl jmenován čestným občanem Francie.

Když po smrti otce 1792 zdědil jeho jmění a stal se tak nezávislým, usadil se ve Westminsteru jako zámožný gentleman a čtyřicet let se věnoval psaní o reformách práva a společnosti. Byl velmi pracovitý a denně napsal 10 až 20 stránek rukopisu; jen malá část z nich však vyšla za jeho života; řada spisů vyšla nejprve ve Francii, velká část teprve v současné době. Roku 1823 spoluzakládal Bentham Westminster Review, vlivný časopis "filosofických radikálů". Mezi jeho žáky patřil John Stuart Mill, syn Benthamova přítele, spisovatele a filosofa J. Milla. Bentham zemřel jako starý mládenec a do vysokého věku prý slzel, kdykoli se mu připomněly jeho marné námluvy. V poslední vůli Bentham stanovil, že se jeho mrtvola má vypreparovat a vystavit v University College London, kterou pomáhal založit a kde je dodnes vystavena, ovšem s voskovou hlavou, protože její mumifikace se nepodařila.

Benthamův návrh věznice (Panopticon, 1791)

Bentham byl zastánce asociační teorie myšlení, liberalismu a volného obchodu a první myslitel, který se vyslovil pro volební právo (vzdělaných) žen. Východiskem jeho reformy byla představa, že cílem společnosti je rozmnožovat lidské štěstí a odstraňovat nebo aspoň omezovat každé utrpení. Už roku 1768 narazil při četbě na Hutchesonův princip „největšího štěstí pro největší počet“ a rozvinul jej do systému, jímž se podle něho mají řídit lidské společnosti i jejich zákonodárství; tento systém nazval utilitarismus.

Proto také chtěl, aby se některé činy, které podle jeho názoru nikomu neškodí, netrestaly (včetně homosexuality), zastával osvobození otroků i kolonií, právo na rozvod a odluku církve od státu. Naopak vůči zločincům zastával tvrdé stanovisko, připouštěl i tělesné tresty a pro odsouzené navrhl do kruhu uspořádané vězení (Panoptikon), kde může dozorce sledovat úplně všechno; podobné uspořádání navrhoval i pro továrny.

Benthamova racionalistická etika je založena na třech sloupech: prozíravosti (prudence), poctivosti (probity) a dobročinnosti (beneficence). Protože cílem každého jednání je zvětšovat štěstí a omezovat strasti, a protože míru štěstí lze podle něho dokonce změřit, lze na základě jeho „počtu obšťastnění“ (felicific calculus) kvalitu každého jednání přesně a objektivně určit. Rozhodující je trvání, intenzita, blízkost a jistota pocitu blaha, počet osob, které je zakusí, a vyhlídka na to, že z něho vzniknou další. Protože jde o minimalizaci utrpení, zaslouží si podle Benthama ochranu všichni, kdo mohou trpět, a tedy nejen lidé, ale i zvířata.

Bentham se počítá mezi zakladatele ekonomického liberalismu a proti svému příteli Adamu Smithovi skutečně hájil „lichvu“, tj. volné úrokové sazby, na druhé straně však zastával

myšlenku státem zaručené minimální mzdy pro každého, povinného zdravotního pojištění a státní podpory růstu hospodářství i populace. Moderní ekonomičtí liberálové (L. Mises, F. von Hayek aj.) jej proto kritizují a pokládají naopak za nebezpečného odpůrce principů liberálního hospodářství.

Jako právník a člověk přesvědčený o nezbytnosti práva byl Bentham sice příznivcem Francouzské revoluce, ale velmi ostrým kritikem představy přirozených lidských práv, proti nimž napsal plamenný pamflet. Právo je podle něho - podobně jako pro jeho současníka Hegela – možné jen v organizovaném státu, který není založen na žádné společenské smlouvě, nýbrž legitimuje se pouze svojí prospěšností a užitekem. Představa, že by člověk mohl mít nějaká práva „od narození“, že by se „rodil svobodný“, jak tvrdily listiny lidských práv, je podle něho „anarchistický klam“ a „nebezpečný nesmysl“. Pamflet ovšem vyšel poprvé až 1816 ve Francii za obnoveného království.

Prostřednictvím svých vlivných přátel a Westminster Revue měl Bentham nesmírný vliv na politické a právní myšlení a dodnes patrně zůstává nejvlivnějším teoretikem práva. Jeho myšlenky převzali a šířili lidé jako John Stuart Mill, Herbert Spencer, John Austin a mnoho dalších. Utilitarismus je i dnes významný směr zejména v anglosaském světě.

Elizabet Fryová

Elizabet Fryová (21. 5. 1780 - 12. 10. 1845) je právem považována za anglickou reformátorku vězení, sociální reformátorku, kvakerku, křesťanského filantropa. Bývala nazývána „Andělem vězení“. Fryová byla hlavní hnací silou nového právního předpisu, kde bylo ustanoveno mírnější zacházení s vězni. Ve svém úsilí byla podporována monarchou. Rodinný přítel, Stephen Grellet, nabízel Elizabeth, aby navštívila vězení Newgate. Po prohlídce vězení byla zděšená, v jakých podmínkách vězni žili. Oddělení žen bylo přeplněné ženami s dětmi, z nichž některé nebyly ani odsouzeny. Vařily a myly se v malých celách, v nichž současně spaly na slámě. Následující den přišla s jídlem a oblečením pro některé ženy. Podporovala vězně ještě téměř čtyři roky, pak se vyskytly v rodině finanční potíže. Fryová v roce 1816 nakonec našla vězení, v němž vybudovala školu pro děti, které byli uvězněni s rodiči. Začala systém dozoru a ženy učila šít a číst Bibli. Thomas Fowell Buxton, bratr Fryové, byl zvolen do Parlamentu a začal podporovat její práci. V roce 1818 Fryová dala návrh poslanecké sněmovně pro úpravu podmínek převládající v britských věznicích, stala se tak první ženou, která se těmito podmínkami vůbec zabývala.

2.3 Typologie penologických koncepcí

Společnost evropských přistěhovalců a deportovaných delikventů se na americkém kontinentu vyvíjela svobodněji, především byly radikálně přetrženy v Evropě doznívající feudální vztahy. V amerických koloniích byl přebytek lidí, kteří přicházeli z různých důvodů v Evropě do konfliktu se zákonem, mnozí z nich museli být i po deportaci drženi dále ve vězení a mnozí se do něho dostávali pro kriminální delikty spáchané již v Americe.

Nově vybudovaná americká města a vesnice musela reagovat na kriminalitu výstavbou věznic, jejichž úroveň a územní rozmístění záviselo často na náhodě. Po svém příchodu do Ameriky se o zvkalitnění vězeňského systému zasloužil na přelomu 17. a 18. století William Penn (1644-1718), který zavedl systém okresních šatlav, nucené práce uvězněných. Při reformní činnosti vycházel z anglických tradic pracovních domů a mohl být ovlivněn informacemi o nizozemských pracovních domech. Postavil také první nápravné zařízení na půdě USA v roce 1787. Vězni odsouzení za závažné zločiny pracovali a žili v celách o rozměrech 180 cm x 240 cm.

Věznice na Walnut Street

Pod vlivem myšlenek Johna Howarda vytvořila Společnost novou strukturu káznice na Walnut Street. Tato instituce byla prvním vězením i káznicí nucených prací o rozloze dvou akrů. Vězni museli pracovat v šestnácti samotkách, každá o rozměrech osmdesát krát dva čtyřicet metrů. Cela byla uzavřena kovovými dveřmi, jako záchod sloužilo kanalizační potrubí. Dostávali stravu vytvořenou z melasového a kukuřičného pudinku. Pachatelé méně závažných deliktů byli umístěni ve společných celách o velikosti sedm x šest metrů. Pracovali společně jako ševci, tesaři, krejčí, kováři. Odsouzené ženy zpracovávaly bavlnu a len. Ti, kteří neovládali žádné řemeslo, mlátili konopí a cupovali jutu k utěšňování lodí. Mužům se vyplácela standardní mzda, ze které hradili soudní výloh, výživu a pokuty. Ženy nedostávaly žádnou mzdu, ale také se jim neúčtovaly žádné náklady na výkon trestu a neměly železné okovy. Strážé nesměly nosit střelné zbraně. Až na ženskou část se muselo v dílnách a při jídle zachovávat mlčení, rozhovory byly povoleny jen potichu a čtvrt hodiny před večeří. (Mezník, Kalvodová, Kuchta, 1995)

V posledním desetiletí 18. století se věznice Walnut Street považovala za vzorovou. Navštěvovali je představitelé jiných států, dokonce až z Evropy, aby si prohlédli cely a pracovní program, vraceli se domů a oceňovali její projekt a provoz. Počátkem 19. století se však podmínky ve vychvalované filadelfské věznici začaly zhoršovat, především v důsledku přeplnění.

Separáční systém

Um st n  otrl ch zloinců do sametek ve věznici na Walnut Street vycházelo z koncepce, že recidivismu lze předcházet tím, že zabrání špatn m kontaktům ve společných cel ch. Uv zn n  v izolovan  cele poskytne trestanci p il žitost p em yřlet o zlu, kter  napáchal ve svém minul m životě, a to spolu „s duchovn  p itomnost  Stvořitele“ jej dovede k odhodlání chovat se budoucnu jinak. Zastánci separačního systému obhajovali jeho po etn  přednosti:

- ochrana proti mořn  mravn  kontaminaci p střednictv m špatných kontaktů,
- sebezpoznání a zpytování vlastního svědomí o samotě,
- nemořnost n vřtův,
- snadn  udržování kázně,
- mořnost individuálního p ristupu,
- minimální potřeba kárných opatření,
- nemořnost, aby se vězni navzájem poznali po propuřt n ,
- pocit opuřt nosti bude tlačit trestance do produktivn  p r ce.

Tyto úvahy se staly základem projektu Western Penitentiary při Pittsburgu v r. 1826 a Eastern Penitentiary při Filadelfii v r. 1829. Eastern Penitentiary zosobňovala pensylv nskou nápravnou školu a svou architekturou se přizpůsobila principu sametek. Měla sedm budov, v kařd  z 844 jednom stn m  celami, kter  se rozbíhaly na vřechny strany od středu (hv zdicov  typ).

S kařdou celou na přizemí v zeňsk  budovy sousedil mal  dvorek, kde mohl v eň dvakrát denně krátce chodit. Mezitím jedl a spal ve své cele, p i emř neviděl nikoho, kromě dozorců a pracovníků nápravných organizací. Kolem cel  věznice st ly masivn  zdi, kter  oddělovaly i její jednotliv  části a prakticky znemořňovaly  t k.

Návštěvníci z téměř všech zemí západního světa byli nadšeni stavbou a projektem Eastern Penitentiary a doporučovali použít je jako vzor ve svých zemích. V r. 1833 napsali francouzští autoři Gustave de Beaumont a Alexis de Tosquille o nápravných účincích absolutní samoty na základě pensylvánských zkušeností: „Jejich duše jsou připravené a otevřené. Vyhlička na propuštění je připravuje na nápravu. Zvláště přístupní jsou k víře a vzpomínky na rodinu mají neobyčejný účinek na jejich mysl ... ve Filadelfii není nic, co by vyrušovalo odsouzeného z meditací. Protože jsou promluvit, největším svátkem ... Když jsme tuto věznici navštívili, jeden z vězňů nám řekl: „S radostí vnímám postavu strážců, když vejdou do mé cely. V létě přišel na můj dvůr cvrček a bylo to, jako kdyby to byl můj společník. Když mi do cely náhodou vletí motýl či jiný hmyz, nikdy mu neublížím.“ (Inciardi, 1994)

Nehledě na její přitažlivost pro Evropany, nezískala si pensylvánská věznice širší popularitu. Ve druhé polovině 19. století zavrhlí myšlenku samotek i v samotné Pensylvánii.

Systém ticha

Nový způsob výkonu trestu ve státě New York dostal název systém ticha. Byl zaveden v r. 1823 v auburské věznici a byl považován za ekonomicky nejlevnější program. Na rozdíl od cel s vnějším dvorkem byli trestanci v Auburnu zavřeni do cel s pohledem dovnitř o velikosti 2 m x 1 m. Přes den pracovali ve společných dílnách, přičemž platilo přísné pravidlo zachování absolutního mlčení, a jen noci trávili o samotě ve svých celách. Pro nápravu charakteru se považovala za nejvhodnější těžká práce, nemluvě o jejím ekonomickém přínosu pro věznici. Zachování mlčení bylo povinné, protože vězení pracovali v těsné blízkosti, aby se nemohli navzájem kazit či domlouvat na vzpouře. Těžká a vytrvalá práce, neustálé ticho a bezpodmínečná poslušnost se vynucovaly těžkými tělesnými tresty, k nimž patřilo např. bičování. Právě v auburské věznici vynalezli proužkované obleky a pochod v sevřeném útvaru. Proužky měly degradovat a činit nápadnými v případě útěku. Pochod v sevřeném útvaru, který vznikl kvůli snadnější a rychlejší kontrole počtu, představoval groteskní pochodující formaci. Dalším charakteristickým prvkem bylo „vězení ve vězení“, což byla totální izolace za porušení vězeňského řádu.

Elmirský režim

V tomto zvláštním režimu, vzniklém v USA v 19. století, byl odstraněn prvek odplaty. Kladl se důraz na tělesné i duševní cvičení, vzdělávání, práci a celkové úsilí odsouzenecovy snahy

o jeho nápravu. Každý vězeň byl zprva odsouzen do druhé skupiny, na rozdíl od předchozího režimu. Z druhé skupiny mohl být přeřazen do první skupiny, kde bylo víc osobního volna a více volnočasových aktivit, nebo při porušování vězeňského řádu a nevhodném chování do skupiny třetí - s menším rozsahem práv. Tento režim se neustále vyvíjel zejména u výkonu trestu mladistvých delikventů, kteří byli prakticky odděleni od dospělých vězňů. Zletilost byla stanovena v různých zemích mezi 23 a 24 rokem (horní hranice) a mezi 14 a 15 (spodní hranice).

V roce 1876 bylo ve vězení Elmira v New Yorku vybudováno revoluční vězení pro mladistvé a mladé muže. Areál byl postaven tak, aby do cel šel dostatek světla a kvalitní hygienická zařízení, což mělo pozitivní vliv na psychiku. Dále vězni procházeli rekvalifikační kurzy, kde se mohli vyučit řemeslům, kterým se budou moci v občanském životě nadále věnovat. Vězňům bylo dopřáváno vzdělání a součástí vězení byla i knihovna. Cílem tohoto vězení bylo vězně vychovávat a poté je co nejlíže přiblížit životu na svobodě a ne je izolovat jak to bylo běžné v předchozích typech věznic. Zásady lepšího zacházení s vězni se do jisté míry rozšířily do Evropy z USA, ale i přesto nebyl projekt realizován v plném rozsahu původního programu.

3. Typy věznic

V totálním zařízení žijí pospolu velké skupiny lidí dnem i nocí, v přesně vymezeném prostoru a podle přísného pořadí aktivit, které naplánovala centrální autorita. V totálních institucích existují „objekty“ a „manažeři“. Objekty jsou velké skupiny lidí s omezenými kontakty se světem ležícím za zdí. Manažeři, kteří jsou sociálně integrováni do vnějšího světa, jsou malou skupinou, kteří dohlíží na objekty (Inciardi, 1994).

Snad nejznámější věznice ve Spojených státech jsou Sing Sing, Attica, San Quentin, Leavenworth, Joliet a teď již uzavřený Alcatraz. Jsou to věznice s maximální bezpečností. Jsou to pevnosti z betonu a ocele a umisťují se tam nejnebezpečnější, nejagresivnější a nejnenapravitelnější pachatelé. Většina z nich vypadá stejně. Pojmou něco mezi mnoha stovkami až několik tisíc vězňů, přičemž jejich hlavním cílem je bezpečná vazba a kontrola. Jsou uzavřeny do masivních betonových zdí, někdy až 10 metrů vysokých nebo do dvojitých či trojitých obvodových plotů s ostatným drátem navrchu a nezdíždka pod elektrickým proudem. Na vnějších obvodových zdech jsou dobře chráněné hlídací věže umístěné tak strategicky, aby z nich měly strážce výhled na otevřené prostranství, jakož i na vnitřní dvory a prostory kolem věznice. Nápravné zařízení Green Haven v New Yorku poskytuje typický, pokud ne poněkud přehnaný, pohled na takovou vysoce zajištěnou instituci. Bylo postaveno jako vojenské vězení v letech druhé světové války a město jej získalo v r. 1949. Bylo vyprojektováno jako instituce, z níž se nedá utéct. Vnější zeď ze železobetonu je 10 metrů vysoká, téměř metr široká a říká se, že má až desetimetrové základy. Pro maximálně zajištěné vězení jsou charakteristické vnitřní bloky s celami. Cely s pohledem dovnitř jsou postaveny zády k sobě tak, že chodby se nacházejí na zdi. Na rozdíl od cel s pohledem ven se vnitřní cely považují za bezpečnější. Zatímco po útěku přes okno nebo zeď z vnější cely by se vězeň ocitl na věžeňském dvoře, po útěku z vnitřní cely by se pořád ještě nacházel uvnitř bloku.

Do bezpečnostních opatření se v těchto ústavech počítá i ocelová konstrukce, několik typů zámek na dveřích, časté prohlídky a počítání infračervená čidla a uzavřený televizní okruh.

Věznice se střední úrovní

V zásadě kopírují model věznice s maximální ostrahou, avšak poněkud menší důraz se klade na vnitřní opevnění. Jen velice zřídka jde o stavby pevnostního typu s vysokými kamennými zdmi. Po obvodu těchto věznic spíše probíhá několik plotů s několika málo strážními věžemi. Obvyklé jsou vnější cely a v novějších stavbách jsou běžné ložnice a společné ubytovny. Do věznic ve střední úrovni bezpečnosti se umísťují méně nebezpeční pachatelé s menším sklonem k útěku. Vnitřní pohyb uvnitř zařízení se nekontroluje natolik přísně a ostraha není tak bdělá. I v těchto věznicích je ovšem oddělení s maximální bezpečností pro vězně, s nimiž jsou problémy, nebo kteří představují hrozbu pro ostatní vězně.

Věznice s minimální bezpečností

Nápravná zařízení s minimální bezpečností jsou provozována bez ozbrojených strážů, bez zdí a někdy dokonce bez obvodových plotů. Zdejší obyvatelé nejsou považováni za rizikové, dá se jim důvěřovat a nejsou násilnické typy. Povoluje se poměrně velká osobní svoboda, ložnice jsou běžnou záležitostí, dozor je minimální a podporuje vzdělávání. Některé nové věznice s minimální bezpečností ztělesňují odklon od utiskovací přísnosti výkon trestu. Přesto tyto věznice zůstávají „totálními institucemi“ zajišťujícími účinné oddělení vězňů od vnějšího světa.

Otevřené instituce

Na rozdíl od uzavřených ústavů s různým stupněm bezpečnosti a ostrahy existují i „věznice bez zdí“. Jsou to vězeňské farmy, tábory a ranče, střediska odborného vzdělávání a lesní tábory, které představují nejnovější inovaci. Jsou analogií nápravných zařízení 19. století pro mladistvé a mladé pachatele a poskytují vězňům instruktivní práci v prostředí, které více napomáhá změně jejich chování. Otevřené ústavy mají ve srovnání s tradičními nápravnými zařízeními mnoho výhod. Řeší problém přeplněnosti, jejich výstavba a údržba je levnější, umožňují separaci jednotlivých typů odsouzcenců, a snižují tak možnost infikování názorů. Kromě toho jsou výhodné i pro místní komunitu z hlediska ekonomického. Vězni v těchto táborech pěstují zeleninu, produkují mlékárenské výrobky, jež se pak využívají v soustavě státních věznic a dalších vládních institucích. Na rančích jsou zaměstnáni vězni v živočišné výrobě, zejména v chovu dobytka a koní. Lesní tábory udržují státní přírodní rezervaci, hasí

lesní požáry a pomáhají při zalesňování. Současně v nich chybějí mnohé nedostatky tradičních totálních institucí, protože vnitřní režim a disciplína je uvolněnější, s větší svobodou pohybu.

Ženské ústavy

Trestaných žen bylo v historii málo. Před nástupem 20. století tvořily ženy méně než 1 procento obyvatel věznic. Během let se tato situace poněkud změnila a od r. 1970 do druhé poloviny 80. let se podíl žen ve federálních nápravných zařízeních zvýšil z 2,9% na 5%. Malý počet trestaných žen vyústil v řadu nejednotných a subjektivních přístupů k výkonu trestu pachatele (Inciardi, 1994)

Teprve v roce 1873 byla otevřena první ženská věznice v USA, a to v Indianapolisu. Předtím se ženy zavíraly do společných zařízení s muži a střežili je i mužští dozorcí. V posledních padesáti a zvláště v posledních dvaceti letech počet nápravných zařízení prudce vzrostl.

3.1 Nejznámější věznice v USA

Alcatraz

„Bylo by dobré popřemýšlet o speciálním vězení pro gangstery, únosce a další nebezpečné zločince ... Bylo by to někde daleko na ostrově.“ Homer S. Cummings, ministr spravedlnosti USA, 1. 8. 1933

V prvních letech Velké krize se přes americký Středozápad přehnala neobvykle vysoká vlna zločinnosti. Banky, které odolaly krachu na burze, byly vylupovány rychlostí dvě banky za den. Zločinci jednali elegantně a dovedně. Vyzbrojení automatickými zbraněmi znovu oživilo taktiku pohraničních přepadů, spočívající v rychlém přepadu a ústupu. Milióny občanů chycených do šedi nezaměstnanosti a bídy, tak charakteristických pro tuto dobu, reagovaly na tyto zločinecké výkony pozitivně a s obdivem.

Ostrov Alcatraz pojmenovali španělští cestovatelé jako Isla de los Alcatraces podle ptáků, kteří zde tehdy hnízdili. Má rozlohu 12 akrů a prudce se zvedá do moře do výšky 45 metrů. V roce 1859 bylo na ostrově postaveno vojenské vězení a v březnu 1934 jej převzal Federální úřad pro vězeňství. Alcatraz se stal nejrepresivnějším vězením s maximální ostrahou v celé zemi. Bylo zde 600 jednomístných cel ve třech blocích. Každá měla rozměry 2,4 x 1,2 metrů

a obsahovala skládací lůžko, které se připevňovalo ke stěně, skládací stůl a židli, poličku, umyvadlo, záchod a kryté světlo u stropu. V bloku D byly samotky pro neposlušné vězně. Byly zde i malé cely s kovovými stěnami, podlahou a dveřmi bez veškerého nábytku a vězni zde trávili svůj čas o absolutní temnotě. Den v Alcatrazu začínal v půl sedmé ráno zvoncem a světlem. Vězni měli 20 minut na to, aby se oblékli a upravili lůžko. V 6:50 se zvonec ozval znovu a dozorcí spočítali vězně. Třetí zvonění signalizovalo, že počítání je v pořádku a nikdo nechybí. Vězni nesměli nosit hodinky a čas se jim oznamoval zvoněním. Oddech se omezoval na malý dvůr a malou knihovnu. Bufet neexistoval. Vězni měli povoleny 3 krabičky cigaret týdně. Noviny a rádio byly zakázány, aby se umocnil pocit izolace. Každý týden směli napsat jeden dopis a dostat tři, ovšem s přísným omezením. Návštěva člena rodiny nebo advokáta jednou měsíčně. Práce se skládala z vaření, čištění, údržby, totální izolací s minimem výsad pro veřejné nepřátele. Jeden dozorce měl na starosti 3 vězně. Sociologové a správcové věznic se od samého počátku postavili proti koncepci Alcatrazu. V r. 1963 byla věznice nakonec uzavřena, protože její provoz byl příliš nákladný. Dnes je věznice na ostrově Alcatraz turistickou atrakcí Parku kultury a oddechu Golden Gate.

San Quentin

San Quentin je státní věznice v Kalifornii v USA, nedaleko San Francisca. Je to nejstarší věznice v Kalifornii, známá také jako „velký dům“. Původní vězeňský blok, nazvaný „Stones“ byl postaven v roce 1852 soukromým nájemníkem a s pomocí vězňů. Ve věznici se nachází cela smrti, ale pouze pro mužské vězně. Věznice má plynovou komoru, ale od roku 1996 se popravy provádějí smrtící injekcí. Věznice je dobře známá, protože je zmiňována ve filmech, v televizi a je předmětem mnoha knih. Pozemek věznice zahrnuje 175 ha, samotná věznice zabírá 111 ha. Od prosince 2008 má vězení navrhovanou kapacitu 3082 vězňů, ale celkový počet vězňů je 5256. Vězení má 1718 zaměstnanců a roční rozpočet 210 milionu dolarů. Všechny popravy v Kalifornii se musí uskutečnit v San Quentinu. Metody pro výkon poprav se s časem mění. V letech 1893 a 1937, bylo oběšeno 215 vězňů, poté bylo 196 lidí popraveno v plynové komoře. V roce 1995 se zrušily popravy v plynové komoře. V letech 1996 až 2006 bylo v San Quentinu popraveno 11 lidí smrtící injekcí. V San Quentin byli uvězněni notoricky známí pachatelé, mezi nimi Sirhan Sirhan a Charles Manson. Eldridge Cleaver začal svou kariéru jako vůdce Black Panther Party zde. V roce 1970 byl George Jackson, jeden z Soledad Brothers, byl zastřelem při pokusu o útěk.

Na začátku 21. století San Quentin byl vysoce-bezpečnostní vězení a přibližně šesti tisíci vězňů, mezi nimi více než pět set vězňů odsouzenými k trestu smrti. Mnoho vězňů bylo zaměstnáno při výrobě nábytku pro státní orgány. Pozemek vězení na Marinském poloostrově je atraktivní pro developery, a zdá se pravděpodobné, že San Quentin bude nakonec zničen, aby byl k dispozici pro soukromé domy.

Sing Sing

Sing Sing nápravné zařízení je vězení s maximální ostrahou v New Yorku. Nachází se asi 50 km severně od New Yorku podél břehů řeky Hudson. Ossining je originální jméno, "Sing Sing", přišel z indiánského Sinck Sinck kmenu, od kterého země byla koupena v roce 1685. Sing Sing domy mají kapacitu přibližně 1700 vězňů. Existují plány přeměnit původní vězeňský blok z roku 1825 na muzeum. Sing Sing bylo třetí vězení postavené ve státu New York. První vězení byla postavena v roce 1797 v Greenwich Village, a druhá v roce 1816 tzv. státní vězení Auburn. V roce 1824 New York dal Elam Lynds, správce Auburnského vězení a bývalý armádní kapitán, za úkol vybudovat nové, moderní věznice. Lynds strávil měsíce zkoumáním možných lokalit pro vězení. Lynds se nakonec rozhodl pro Mount Pleasant, který se nachází nedaleko malé vesnice ve Westchester County s nepravděpodobným jménem Sing Sing. Toto pojmenování bylo odvozeno z indiánského slova "Sinck Sinck", který se překládá jako "kámen na kameni". Když bylo otevřeno v roce 1826, Sing Sing byl považován za model vězení a v říjnu 1828 byl nakonec dokončen. Lynds použil auburnský systém, který požadoval absolutní ticho. Systém byl prosazen velmi brutálními tresty.

Thomas Mott Osborne působil jako dozorce ve věznici Sing Singu velmi krátce, ale jeho období bylo velmi dramatické. Osborne přišel v roce 1914 s pověstí jako radikální reformátor vězení. V jeho týdenní zprávě o utajeném pobytu v tomto vězení byla velmi nemilosrdně obviněna vězeňská správa. Vězni, kteří podpláceli úředníky a zastrašovali ostatní vězně, ztratili svá privilegia. Jeden z nich se spikl se silnými politickými spojenci a zničil Osborne pověst. Byl obviněn z různých zločinů a nesprávného úředního postupu. Dalším pozoruhodným správcem byl Lewis Lawes. Nastoupil na pozici správce v roce 1920 a pracoval zde 20 let. Přinesl reformy a udělal ze Sing Sing moderní věznici se sportovními týmy, vzdělávacími programy, novými metodami výchovných prostředků a další. Několik

nových budov bylo také postaveno během let Lawes byl správce. Lawes odešel v roce 1941 po 21 letech jako správce a zemřel o šest let později. Po uzavření v roce 1943 staré cellblock uzavřela a následně došlo k darování kovových tyčí a dveří pro válečné úsilí. V roce 1989, byla instituce akreditovaná poprvé od americké vězeňské asociace, který založil soubor vnitrostátních norem, které by měly každý nápravné zařízení posuzovány Katherine Vockins založila rehabilitace prostřednictvím umění a divadla. Program ukázal, že použití dramatických technik vede k výraznému zlepšení v kognitivním chování programu účastníci ve věznicích a snížení recidivy jednou podmíněčně propuštěn. Vliv tohoto programu na sociální a institucionální chování bylo formálně hodnocena Johnem Jay z Vysoké školy trestního soudnictví. Pod vedením Dr. Lorraine Moller, profesorkou řeči a dramaturgem Johnem Jay, studie zjistila, že tento program měl pozitivní dopad na vězně, kteří byli zařazeni do programu, v tom, že „čím déle chovanec byl v programu, tím méně se dopustil porušení." Program RTA v současné době pracuje na dalších 5 věznicích ve státě New York. Dnes má Sing Sing více než 2000 vězňů, 1000 zaměstnanců a 5000 návštěvníky za měsíc. V dubnu 2011 došlo k jednání o uzavření věznice ve prospěch nemovitostí.

Guantanámo

Historie americké námořní základny Guantánamo na východě Kuby je více než stoletá. Američtí námořní pěšáci sem poprvé vstoupili již v roce 1898 na začátku americko-španělské války, a když později vznikla Kubánská republika. Kubánci v roce 1903 odsouhlasili, chtít nechtíc, že ji Američanům pronajmou. Za to Kubáncům ročně přísluší částka 2000 dolarů ve zlatě neboli nynějších 4085 dolarů. V roce 1934 byla smlouva o pronájmu pozměněna tím, že základna případně pod kubánskou kontrolu, bude-li opuštěna či dojde-li ke vzájemné dohodě. Od doby, kdy se v roce 1959 chopil moci Fidel Castro, šek na tuto částku přijal pouze jednou a v dalších letech peníze odmítl. Se skřípěním zubů však musí přítomnost svých úhlavních nepřátel trpět, stejně jako jeho bratr Raúl Castro. Dnes slouží základna jako věznice. Vojenští odborníci tvrdí, že Guantánamo je jednou z nejbezpečnějších amerických základen v zámoří a případný únik vězňů či útok zvenčí je takřka nemožný. Může za to mimo jiné příroda i Fidel Castro. Základnu ze tří stran izoluje od světa moře se skalnatým pobřežím a žraloky. Ze čtvrté strany bažiny, ostnatý drát a minová pole, která zřídil kubánský režim. Ve vězeňském táboře pracuje několik desítek čtyřčlenných vyšetřovacích, takzvaných tygřích týmů. V každém jsou dva vyšetřovatelé, tlumočnick a specialista na analýzu informací.

Výslechy jsou časté a trvají až šestnáct hodin bez přestávky. Konkrétního vězně vyslýchá vždy stejný tým. Pro ty, kteří spolupracují, se rýsuje jako odměna tábor číslo čtyři, v tamních podmínkách něco jako ráj na zemi. Místo řvavě oranžových obleků tu jsou vězni oděni v bílém, dostanou pravé modlitební koberečky a jen tady i polštář pod hlavu. A jako zvláštní privilegium vodu v lahvích a hrnek na pití. Někdy i knihy. Tento tábor mohou vězňové zahlédnout cestou na výslechy, aby si uvědomili, co je čeká, když budou povolnější. Zbylé tři tábory jsou daleko přísnější. Rozpis hlídek je vytvořen tak, aby vězni byli neustále sledováni. Lidé, které Spojené státy přes narůstající protesty zadržují na Guantánamu, je přes pět set a pocházejí asi ze 40 zemí. Na všechny válečné zajatce se vztahuje Ženevská konvence, která straně držící zajatce přikazuje povinnost poskytnout zadrženým potraviny, odpovídající zdravotní a hygienickou péči, ochranu proti vlivům podnebí, ochranu proti nebezpečí vyplývajícimu z ozbrojeného konfliktu, umožnit výkon náboženských obřadů a další povinnosti. Zajatci podle konvence nesmí být mučeni ani podrobena jiná, například psychická, formě týrání.

Podle vlády USA jsou za válečné zajatce (POWs – prisoners of war) považováni zajatci, kteří jsou členy armády nebo osoby, kteří zastupují ve válečném konfliktu určitý stát. To však u vězňů, jež jsou podezřelí, že byli členy nebo nějak spolupracovali s teroristickou organizací Al-Kajdou, neplatí, proto se na ně podle americké administrativy Ženevská konvence nevztahuje.

A co nato říká Ústava Spojených států amerických? Šestý dodatek ústavy praví, že při veškerém trestním stíhání v USA platí určitá nezcizitelná práva, mezi něž patří právo na proces s porotou, práva, které zdůrazňují precedenční případy u Nejvyššího soudu, které trvají na tom, že jestliže jsou otevřeny občanské soudy a jsou funkční, musí být obvinění souzeni zde. Proto by se zdálo, že jestliže vězni nejsou považováni za válečné zajatce, měli by mít právo na občanský proces s porotou. Americká vláda však vztahuje vliv ústavy Spojených států amerických pouze na území USA, nikoliv na pronajaté území cizího státu. Tento výklad se vztahuje i na tajné věznice USA. Americká vláda se vyhýbá používání pojmu váleční zajatci tím, že vězně nazývá nepřátelskými bojovníky. Jako právní základ k věznici používala administrativa George Bushe zákon The Military Commission Act z roku 2001, který umožňoval americkým vojenským komisím vynášet nad zajatci rozsudky, včetně trestu smrti. Jenže v červnu 2006 rozhodl Nejvyšší americký soud o tom, že tímto krokem prezident Bush překročil své pravomoci a zakázal věznění a vyslýchání na základě tohoto zákona. Dá se tedy říci, že se zadržení ocitli v jakémsi právním kolotoči, jelikož zadržené nebylo možné

považovat ani za válečné zajatce, ale ani za běžné civilní vězně a neexistoval právní akt, který by se na ně podle vlády USA vztahoval. Proto americký kongres odhlasoval nové znění zákona The Military Commission Act, které v říjnu roku 2006 prezident Bush podepsal a tím vrátil věznicím legální základ. Tento zákon umožňuje používat výpovědi získané pod nátlakem, zbavuje vězňů práva na zpochybnění svého zadržení před soudem a také dekriminalizuje ponižující zacházení s vězni. Názory na způsoby vyslýchání a život vězňů se velice liší. Američané připouštějí, že v minulosti došlo k různým incidentům a přehmatům, kategoricky však odmítají, že by užívali mučení či tvrdé metody výslechu. Tvrdí, že vězni přes právníky vedou informační válku a cíleně šíří pomlavy. Naproti tomu, výpovědi bývalých zadržených se shodují na tom, že zde dochází jak k fyzickému, tak především k psychickému týrání ze strany dozorců.

4. Výchovná funkce trestu odnětí svobody

Výchovná funkce trestu odnětí svobody je hlavní náplní a cílem trestu orientované na nápravu pachatele a jeho resocializaci, která má vést k pozitivní změně jeho chování.

Základní formy sociálního učení

Sociální učení je považováno za psychologický mechanismus socializace. Lze jej definovat jako osvojování si komplexních způsobů chování a jednání přiměřených určité sociální situaci. Produktem sociálního učení jsou tedy sociální role, postoje, hodnoty, ideály apod. Sociální učení lze rozdělit na formy, které jsou spíše různé projevy jednoho komplexního děje, než naprosto autonomní rozdílné způsoby učení. Za základní formy sociálního učení jsou považovány sociální posilování, imitace a identifikace.

Sociální posilování (také podmiňování) je jednou z jednodušších forem sociálního učení, kdy určité chování či jednání je posíleno podnětem sociální povahy, což jsou různé podoby sociální akceptace. Projev akceptace má posilující účinek, protože uspokojuje sociální potřebu člověka být přijímán a akceptován. Tedy určité chování se opakuje a tím upevňuje, pokud je sociálně odměněno. Této formě učení se nejčastěji říká - „učení pomocí cukru a biče“.

Imitace je míněno chování, které jedinec přebírá, protože je odměněn jeho model, vzor. Přejímáno je takové chování jiného člověka, jímž přejímající dosahuje podobných nebo shodných cílů a uspokojení potřeb, jako má napodobovaný. Například pokud osoba zjistí, že agresivní chování u jiného vede ke chtěným výsledkům, tak bude agresivitu také používat, aby docílila svých přání a výsledků. Nápodoba nemusí být vždy vědomá, ale často probíhá neuvědomovaně, nebo ne zcela uvědomovaně, protože výběr obstarávají procesy mimo aktuální vědomí.

Identifikace. Učení identifikací má mnohé společenské rysy s učením nápodobou. Opět jde o situaci, kdy jedinec přejímá chování druhého člověka. Jiný je však motiv. Při identifikaci se vybírá vzor nápodoby, přejímán je celek, oproti učení nápodobou, kdy je přejímáno pouze určité chování. Identifikace znamená ztotožnění a přejímání chování je způsobeno citovým vztahem nebo obdivem k určité autoritě, kterou jedinec napodobuje, protože by chtěl být jako ona.

3.1 Reedukace

Mezník definuje reedukaci jako „souhrn metod pedagogické pomoci cílených k rozvinutí dosud nerozvinutých osobnostních vlastností a pozměnit je společensky žádoucím směrem. Za nápravu se považuje obvykle eliminace negativních návyků nebo postojů.“ (Mezník 1994) Vítková ve své práci vymezuje reedukaci jako „souhrn metod a postupů, které tvoří těžiště práce v převýchovných zařízeních (školských i vězeňských), a jejichž cílem je resocializace – opětovné úplné zapojení jedince do společnosti.“ (Vítková 2007)

Za celistvý cíl reedukace odsouzených lze považovat změnu osobnosti vedoucí ke schopnosti ovládat a řídit své chování a jednání prospolečenským směrem, ideálně v mezích neopětovného páchání trestné činnosti. Pokud tohoto komplexního cíle nelze dosáhnout, přicházejí na řadu cíle dílčí vedoucí k pozitivním změnám názorů, postojů, hodnot. Proces reedukace se ve věznicích uskutečňuje pomocí obecných metod zacházení s vězni (stanovených zákonem) a speciálních metod (pedagogické, psychologické, sociální i psychiatrické – zaměřeny skupinově či individuálně).

Schéma 1 Penitenciární výchovné metody (Mařádek 2002)

Obecné metody	Speciální metody
✓ režim věznice	✓ psychoterapie
✓ kulturně výchovná činnost	✓ socioterapie
✓ vzdělávací činnost	✓ léčebně výchovná činnost
✓ sportovní, rehabilitační a rekreační činnost	✓ poradenství
✓ pracovní výchova	✓ psychologická intervence
	✓ psychiatrická intervence

Cílem výše uvedených metod je snaha o reintegraci jedince do společnosti. V případě obecných metod, které se vztahují na stejné zacházení se všemi vězni bez rozdílu, dochází spíše k bezproblémovému fungování věznice a bezproblémovému výkonu trestu, než k trvalejším sociálně žádoucím změnám v chování odsouzených. Docílí se jimi úpravy chování jen v rámci výkonu trestu a pobytu ve věznici. Pro dosažení trvalejších změn je potřebné zaměřeni na jednotlivé individuální osobnosti odsouzených.

Dosažení reedukace odsouzených je podmíněno zejména těmito faktory:

- kvalitním personálem, prostředím věznice a jejím finančním zázemím a v neposlední řadě také přístupem odsouzeného.

Každá edukace má dvě stránky – stránku působení a chtění. Pokud chceme věřit tomu, že jsme schopni odsouzeného bez jeho vůle ve výkonu trestu odnětí svobody jednostranně převychovat a vytvořit z něj kvalitativně jiného člověka, popíráme tím základní zákonitosti

vývoje člověka. Samozřejmě je možné vytvořit podmínky pro co nejefektivnější zacházení s odsouzenými de lege lata, avšak nebude-li se sám odsouzený chtít změnit – nebude-li motivován, není mnoho reálných šancí ho kvalitativně „násilím“ reedukovat. Myslím si tedy, že vězeňská služba může být skutečně nápomocna jen tehdy, pokud bude ze strany odsouzených zájem, pokud budou sami chtít spolupracovat a sami se rozhodnou aktivně změnit svůj dosavadní přístup k životu. Zde mohou být přínosné programy zacházení.

Na tomto místě je třeba zmínit také fakt, že ne všichni odsouzení nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody jsou patologicky socializováni. Ve věznici se bez většího úsilí přeci může ocitnout i kdokoli z nás.

Nástroje reedukace – programy zacházení

Důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody jsou **programy zacházení**, dříve nazývané resocializační programy. Ke změně názvu došlo novelou zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/99 Sb. s účinností ze dne 1. 1. 2000. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a Řád o výkonu trestu odnětí svobody upravují ve svých ustanoveních proces tvorby programů zacházení. Každý program zacházení musí být ředitelem schválen a věznice je povinna ho zpracovat pro každého odsouzeného s trestem odnětí svobody delším než tři měsíce. Dříve byly programy zacházení jakožto listinné dokumenty součástí osobních karet odsouzených, od poloviny roku 2008 jsou vedeny pouze v elektronické podobě v evidenčním programu odsouzených VIS (Vězeňský informační systém).

Pilířem pro tvorbu vysoce individuálního, neformálního programu zacházení je **penitenciární diagnostika**, na níž se podílejí jednotliví vězeňští specialisté. Cílem je zmapování stavu, ve kterém se odsouzený nachází v době nástupu (začátku) výkonu trestu odnětí svobody a jeho posouzení pro penitenciární proces. Podkladem pro výběr vhodného programu zacházení je tedy stanovení penitenciární diagnózy a vypracování **komplexní zprávy** o vězni s ohledem na jeho charakterové vlastnosti, délku trestu a příčiny trestné činnosti. Obsah zprávy je důvěrný, jelikož se jedná o poměrně obsáhlé shrnutí podrobných výsledků psychologického, pedagogického, sociálního a lékařského posouzení, včetně dalších informací o vězněné osobě. Komplexní zpráva je zpracována příslušnými specialisty po příjmu odsouzeného do věznice a vychovatelem je zde sepsáno aktuální hodnocení chování s následným doporučením k výběru programu zacházení.

Program zacházení by měl vždy vycházet z poznání konkrétní osobnosti a jejích problémů

a jeho obsah je možné stanovit až na základě výsledků penitenciární diagnostiky.

Dle doporučení specialistů uvedených v komplexní zprávě má odsouzený možnost si vybrat z nabízených alternativ. Odbornou úroveň zpracování programu zacházení zajišťuje speciální pedagog, který při zpracování vychází z nabídky aktivit ve věznici realizovaných. Pravidla o tvorbě a realizaci programů zacházení jsou sice legislativně formálně sjednocena v právních předpisech, přesto v každé věznici dochází v mezích zákona k jisté originalitě, která plyne z reálných podmínek té které věznice. Tato „soutěživost“ jednotlivých věznic dle mého názoru taktéž přispívá ke zkvalitňování náplní programů zacházení, čímž následně může dojít i k vyšší šanci na úspěšný proces reedukace. Při tvorbě programů zacházení se uplatňují jisté zásady – např.: zásada individuality, motivace, přiměřenosti, zpětná vazba, systematickosti a soustavnosti, perspektivnosti.

Součástí obsahu programu zacházení je formulovaný cíl, metody zacházení směřující k jeho dosažení, určení způsobu zaměstnávání, účast na pracovních terapiích, vzdělávání a další náhradní činnosti, stejně tak četnost a způsob hodnocení naplnění cíle programu. Program zacházení tedy obsahuje časově rozvržený sled činností, a to jak aktivit odsouzeného, tak působení vězeňského personálu, kterými se sleduje dosažení žádoucích cílů, tj. pozitivních změn u odsouzeného v oblasti chování i samotné jeho osobnosti.

Naprostě se ztotožňuji s názorem Hály, který ve své práci uvádí soudobé evropské penologické myšlení v oblasti orientace cílů programů zacházení: „ ... orientace na budoucí propuštění již od počátku uvěznění (a nikoli jen na bezporuchový průběh výkonu trestu odnětí svobody, ačkoliv i ten je bezpochyby důležitým dílčím cílem zacházení).“ (Hála, 2005) Tvorba programu zacházení by měla být již od začátku zaměřena právě na ty „vnější“ cíle, při jejich koncipování je třeba klást důraz na požadované dosažení pozitivních změn, které se uplatní po propuštění odsouzeného – v době, kdy bude opět zařazen do společnosti.

3.2. Resocializace

Resocializaci ve vězeňské praxi chápeme jako korektivní socializaci jedinců, u nichž v dřívějších vývojových etapách jejich života neproběhl proces socializace úspěšně-jednotlivé aspekty výchovy, mohly být ovlivněny nepříznivými podmínkami či nedostatky v procesu výchovy - deficitní socializace. Druhá možnost je, že byly vychování v zcela antisociálním smyslu s hodnotami a normami neshodující se mi s našimi zákonitými normami - deviantní

socializace.

Proces resocializace u jednotlivých typů klade odlišné požadavky na jeho realizaci a množnost jeho realizace záleží na individualitě každého odsouzeného. Rozhodně by na proces socializace v minulosti měl navázat proces resocializace v přítomnosti. Poznatky z minulosti by měly sloužit k upřesnění individuálního způsobu zacházení s odsouzeným a měly by umožnit přesné zacílení realizačního programu, který směřuje do budoucnosti (Černíková, Makariusová, 1996).

Za posledních 50 let bylo vyvinuto a s různými úspěchy vyzkoušeno a zavedeno do praxe více než 100 publikovaných postupů, metod či technik nápravy vězňů. Postoj laické veřejnosti vede většinou k odporu nápravně výchovných programů, protože si myslí, že tento postoj vede ve většině případů jen k rozmazlování vězňů, ulehčení jejich pobytu či pocitu snížení účinnosti jejich represe, jenž vyžaduje nemalé finance jdoucí z peněz daňových poplatníků. Je otázka, zda se vězeň, opakovaně trestaný za násilný trestný čin po absolvování pobytu v nápravném zařízení dopustí jen přestupku, např. finančního bez ublížení na zdraví má být hodnocen jako napravený či nikoliv.

Je nutné si uvědomit, že vězení není jen represivním nástrojem, ale především (dle definice OSN) – specifickou sociální službou, jejímž posláním je pachatele trestných činů napravit.

Pro nápravu pachatele (jeho resocializace) se využívá různých přístupů. Psychologický přístup je založen na myšlence, že je nutné podrobit odsouzeného během výkonu trestu odnětí svobody cílenému korektivnímu působení psychoterapeutického charakteru. Tento přístup má své kořeny ve vyspělých státech v sedmdesátých letech. Výsledný efekt tohoto přístupu ovšem přinesl zklamání. Přes všechny terapeutické programy nedošlo k zásadnímu. Proč k tomu došlo? Proč psychoterapeutické postupy u kriminální populace selhávají? Jak se zatím zdá, náprava odsouzeného pachatele souvisí více s jeho osobností, než se samotným výchovným působením během pobytu ve věznici. Většina z nich mi na otázku zda si myslí, že vězení může odsouzeného napravit, odpovědělo, že někoho ano a někoho ne. Prý záleží na tom, jestli se daný jedinec napravit chce. Soudobý trend humanizace podmínek výkonu trestu odnětí svobody tedy působí příznivě na úzce vymezenou skupinu vězňů.

Po odpykání trestu usilují o návrat do normálního života zejména ti pachatelé, kteří prožívali pocit viny za to, co se přihodilo a určité potrestání vnímají jako přirozený důsledek svého počínání. Tyto postoje jsou však typické pouze pro pachatele nedbalostních trestných činů anebo „jinak slušné lidi“, u nich trestný čin představuje jistý exces, tedy téměř náhodnou

epizodu – nejde tedy o nějaký plánovaný skutek spáchaný po chladné kalkulaci a bez lítosti ke způsobeným následkům. V případě pachatelů s narušenou (psychopatickou) osobností obvykle výchovné působení trestu selhává. Odborná veřejnost se proto zabývá otázkou, jak přispět k nápravě těchto problémových skupin pachatelů. Vychází se přitom z úvah, že účinná převýchova musí reagovat na specifické problémy či poruchy, které startují kriminální jednání jedince.

Uplatňují se dvě hlavní zásady:

- Tvorba účinného převýchovného programu musí vycházet z empiricky ověřených poznatků o určitých kriminálních jevech a jejich pachatelích.
- Při nápravě pachatelů se nelze spokojit s mechanickým přenosem běžných psychoterapeutických přístupů. Drtivá většina recidivujících pachatelů představuje zcela odlišnou skupinu jedinců, u kterých se tyto postupy mívají svým účinkem.

Aktuální snahy na poli nápravy pachatelů se oprostily od představ jakýchsi univerzálních přístupů pro všechny odsouzené pachatele. Dnes jsou rozpracovány speciální terapeutické postupy šité na míru pro každé kriminální jednání (Čírtková, 2004).

K takovýmto postupům např. patří:

Behaviorální techniky – slouží především k eliminaci nevhodných vzorců stimulace a chování. Případná deviantní stimulace je kombinována s nepříjemnými okolnostmi (zápach, elektrošoky apod.).

Kognitivní techniky – jsou zaměřené na změnu obsahu pachatelova myšlení (tzv. kognitivních schémat či struktur). Jejich úkolem je zpochybnit dosavadní navyklé způsoby uvažování.

Důležitou součástí resocializačních programů je trénink vcit'ování se do oběti. Značná pozornost je zde věnována zabránění recidivy (Relapse Prevention). Recidivě předchází sám pachatel pomocí autoregulačního modelu, který si při terapii osvojí. Doplňující roli zde následně hraje vnější kontrola (osoby blízká, sociální pracovníci aj.) Těžiště ovšem leží na samotném pachateli.

V USA, VB, SRN, Francii byly provedeny cílené výzkumy k zjištění činnosti nápravně výchovných metod ve vězení. Byla položena otázka: „Budou se vězni chovat jinak, když je zavřeme, ponecháme zavřené déle, když je budeme pozorně sledovat nebo když je oficiálně pustíme? Bylo zodpovězeno: „NE“ (Mezník, Kalvodová, Kuchta, 1995). I přes tyto studie se tyto nápravné programy nepřestaly realizovat, protože se vždy najde několik vězňů s pozitivními výsledky. Nelze najít univerzální metodu na zacházení s vězni, a proto je vypracováno mnoho diferencovaných programů pro resocializaci. Společným cílem všech programů je příprava odsouzeného na svobodu kde by se měl poté chovat společensky a socializovaně.

3.3. Penitenciární pedagogika

Penitenciární (z. *lat. poenitentia = lítost, změna myšlení, obrat, polepšení, náprava*) - tento pojem v podstatě znamená vězeňský, týkající se vězenství či týkající se zacházení s vězni. Pojem penitenciární používá spíše tehdy, když zdůrazňujeme, že za podstatu vězení nepovažujeme jen represii, ale nápravu, převýchovu a resocializaci.

Penitenciární pedagogika

je pedagogickou disciplínou, která se zabývá výchovným působením na vězně. Patří do skupiny speciálních pedagogik. Někteří autoři penitenciární pedagogiku nazývají kriminální pedagogikou, nápravně pracovní pedagogikou, pedagogikou výkonu trestu, pedagogikou odsouzených či forezní pedagogikou. Výchovné působení na vězně se též nazývá penitenciárním výchovným působením.

Penitenciární pedagogové běžně pracují ve vězeňských zařízeních a jsou zařazováni do dvou funkcí:

1. jako vychovatelé výkonu trestu nebo vychovatelé výkonu vazby u mladistvých obviněných.
kvalifikačním požadavkem pro výkon funkce vychovatele je alespoň vysokoškolský bakalářský diplom. Funkce vychovatelů v současné době zastávají civilní zaměstnanci.
2. jako speciální pedagogové ve výkonu trestu odnětí svobody.

kvalifikačním požadavkem pro tuto funkci je vysokoškolský magisterský diplom. Speciální pedagogové jsou garanty sestavování programu zacházení s odsouzenými dříve (resocializačních programů pro odsouzené) a metodicky řídí průběh nápravně výchovné činnosti. Patří mezi specialisty a jejich funkce je rovněž civilní.

Samotný proces resocializace je složitým procesem nápravy a převýchovy jedince, ve kterém se ve značné míře užije znalostí sociální pedagogiky. Je také procesem, který se zaměřuje na změnu vadné socializace. Slouží k dosahování nejsložitějších výchovných cílů. Za základní resocializační postup chápe současná praxe ve vězeňství tvorbu a naplňování resocializačních programů pro každého odsouzeného. V penitenciárních podmínkách se tato problematika také nazývá korektivní socializací či penitenciární resocializací. Jejím nejkomplicovanějším cílem je změnit osobnost vězně tak, abychom u ní našli takovou kvalitu, která zaručovala jeho schopnost řídit své další chování a činnost a dokonce by do jisté míry i další vývoj žádoucím společenským směrem, tj. bez páčání další trestné činnosti. Jinak vyjádřeno, resocializace není nic jiného a menšího, než připravenost propuštěného bývalého vězně k plnění běžných sociálních rolí řadových občanů. S výchovným působením se odsouzený setkává po celou dobu pobytu ve věznicí.

Nápravně výchovná činnost je vymezena i zákonem o výkonu trestu odnětí svobody jako:

„...souhrn působení zvláštních výchovných postupů, kulturně výchovné práce, pracovní výchovy a stanoveného pořádku a kázně (režimu) v místech, ve kterých se trest odnětí svobody vykonává.“ Nápravně výchovná činnost je tedy spíše penologický pojem. Z pohledu penitenciární psychologie a pedagogiky, se spíše jedná o penitenciární výchovné působení nebo penitenciární nápravné metody. Tyto metody se člení na obecné a speciální. Obecnými jsou: režim věznice, kulturně výchovná činnost, vzdělávací činnost, sportovně-rehabilitační činnost a pracovní výchova. Mezi speciální pak patří: psychoterapie, socioterapie, léčebně-výchovná činnost, poradenství, psychologická intervence a psychiatrická intervence.

4. Trestní justice Spojených států amerických v datech

„Amerika je stát darebáků,“ prohlásila v dubnu 2008 pro list New York Times Vivien Sternová z Mezinárodního střediska vězeňských studií při King's College v Londýně a dodala: „Spojené státy jsou zemí, která se (v otázce vězeňství) rozhodla nesledovat normální západní přístup.“ Ve svém výroku ani tak nenarážela na známé „případy“ žalářů v Abú Ghraib a na Guantanámu, spíše kritizovala celý současný systém amerického vězeňství a výkonu trestu.

Byly doby, kdy Evropané přicházeli do Spojených států studovat vězeňský systém a odnášeli si velmi příznivý dojem. „V žádné jiné zemi není trestní zákonodárství mírnější než ve Spojených státech,“ napsal Alexis Toxquerville poté, co si prohlédl americké věznice. To bylo ovšem v roce 1831. Loni napsal profesor srovnávacího práva na yaleské univerzitě James Q. Whitman v časopise Social Research: „Žádná evropská vláda určitě nevyšle delegaci, která by studovala naše řízení věznic.“ (Časopis kultury a oddechu č. 25, 2008)

Ve Spojených státech amerických žije necelých pět procent celosvětové populace, zato však téměř čtvrtina všech vězňů na světě. Postoj amerických vlád k trestným činům a ukládání trestů se výrazně odlišuje od praxe v jiných zemích. Nejen v tom, že za zločin je pokládáno protizákonné jednání – počínaje falešnými šeky až po držení drog, jež je jinde trestáno mnohem mírněji, ale v tom, že jsou ukládány mnohem delší tresty. V USA je podle údajů Mezinárodního střediska vězeňských studií v současné době je za mřížemi 2,3 milionu vězňů, což je více než kdykoli jinde. Čína, která má čtyřikrát více obyvatel, vězní 1,6 milionu osob. Spojené státy také vedou statistiky v dalším ohledu – v poměru uvězněných k počtu obyvatel: na každých 100 000 obyvatel připadá 751 vězňů. Jinými slovy, pokud bychom vzali v úvahu jen počet dospělých, byl by ve vězení každý stý Američan. Podobný poměr uvězněných lze najít v jediné další průmyslové zemi. Kriminologové a právní znalci v USA i jinde ve světě se domnívají, že tato mimořádná data mají řadu příčin. Patří mezi ně vysoký počet násilných činů, přísnější zákony, přežitky rasistických postojů, mimořádné úsilí v boji proti drogám a nedostatečná sociální síť. Svou úlohu sehrává i „demokracie“. Soudci na mnohých úrovních jsou v USA voleni, snáze proto podléhají populistickým požadavkům na přísnější výkon „spravedlnosti“.

Koncem sedmdesátých let zesílilo volání po přísnějším postupu proti zločinnosti. Jednou z příčin vysokého počtu vězňů je poměrně vysoký podíl násilných trestných činů, způsobený mimo jiné i snadným přístupem ke střelným zbraním. Mnozí američtí prokurátoři mají ovšem

odlišný názor. Tvrdí, že uvěznit obchodníky s drogami je nutné, neboť se tím maří poptávka po drogách a omezují jiné druhy trestných činů. Ministr spravedlnosti Michael B. Mukasey se například ze všech sil snažil zabránit předčasnému propuštění osob odsouzených v souvislosti s obchodem s kokainem. Tvrdil, že mnozí tito pachatelé „patří k nejvážnějším a nejvíce násilnickým“.

Někteří badatelé uvádějí, že se anglosaské země obecně vyznačují vyšším podílem uvězněných. Michael H. Tonry napsal v knize „Zločin, trest a politika ve srovnávací perspektivě“ uvádí: „Není vůbec jasné, co v anglosaské kultuře způsobuje, že země, v nichž se mluví převážně anglicky, jsou náchylnější k vyšším trestům, ale je to fakt. Možná souvisí s ekonomikou, která je kapitaličtější a politickou kulturou, která je méně sociálnědemokratická, než jsou ekonomiky a kultury většiny evropských zemí.“ A dodal: „Anebo to možná souvisí s protestanstvím, jež má silný kalvinistický podtext.“ (Časopis kultury a oddechu č. 25, 2008)

Vězeňská práce

„Používání vězeňské práce podporuje nabídku zavřít více lidí. Věznice tento příjem potřebují. Akcionáři korporací, kteří na vězeňské práci vydělávají, lobují za delší tresty ve snaze rozšířit vězeňskou výrobní kapacitu. Systém je soběstačný, zjistila studie Progresivní strany práce, která obviňuje vězeňský průmysl z napodobování nacistického Německa z pohledu nucené, otrocké práce a koncentračních táborů. Vězeňský průmyslově – výrobní komplex patří mezi nejrychleji rostoucí ekonomiky ve Spojených státech a je oblíben mezi investory z Wall Street. Toto průmyslové odvětví s multimilionovým obratem má své vlastní veletrhy, výstavy, webové stránky a objednávkové obchody podle katalogů a z internetu. Má rovněž vlastní reklamní kampaně, architektonické firmy, montážní firmy, investiční makléře na Wall Street, firmy zásobující klempíře, instalatéry, potravinářské firmy, ozbrojené bezpečnostní složky, čalounictví, do kterých dodává matrace a podušky v mnoha provedeních a barvách.

Podle toho, co uvádí Left Business Observer, produkce vězňů ve federálních věznicích stačí plně pokryt veškerou spotřebu vojenských přileb, neprůstřelných vest, identifikačních štítků, košil, kalhot, stanů, spacích pytlů a polních lahví. Mimo to, že zásobují materiálem armádu ve válečných oblastech, vězňové produkují 98 % nástrojů pro montážní dílny, 93 % barev a štětců, 92 % dílů pro kuchyňské sporáky, 36 % domácích spotřebičů a 21 % kancelářského nábytku a další. Vězni dokonce chovají a trénují psy pro nevidomé.

Soukromé věznice

Vzestup soukromých věznic začal v roce 1980 za prezidenství Ronalda Reagana, pokračoval za Bushe staršího a dosáhl vrcholu v roce 1990 za doby prezidenta Clintona. Clintonův program snížení počtu federálních zaměstnanců měl za následek, že ministerstvo spravedlnosti začalo uzavírat smlouvy se soukromými společnostmi, které provozovaly věznice pro pracovníky bez papírů a vězně, kterým soud nařídil zvýšenou ostrahu. Soukromé věznice jsou největším byznysem v komplexu vězeňského průmyslu. Nejméně 18 korporací ve 27 státech hlídá 10 tisíc vězňů. Dvě největší společnosti jsou Correctional Corporation of America a Wackenhut, které ovládají 75% trhu. Soukromé věznice dostávají od státu na každého vězně garantovanou pevnou částku bez ohledu na to, jaké jsou jejich náklady. Tajemstvím úspěchu je podle Russella Boraase ze soukromé věznice ve Virginii minimum strážných na maximum počtu vězňů. V Lawrenceville ve Virginii má CCA ultra moderní věznici, kde pět strážných na denní směně a dva na noční, hlídají 750 vězňů. V těchto věznicích mohou vězňům snížit za dobré chování trest, ale za každé porušení disciplíny dostanou 30 dnů navíc. To znamená pro CCA větší zisk. Podle studia New Mexico vězni v CCA ztrácejí výhody redukace trestu za dobré chování osmkrát rychleji než ve státních věznicích.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se věnovala historii americké penitenciaristiky, jejím vývojem od raného počátku po současnost. Zaměřila jsem se rovněž na historii Spojených států amerických, kde jsem chtěla poukázat na provázanost Evropské a Americké historie, zvláště na kolonizaci Anglií. V poslední kapitole jsem rozebrala současný stav americké penitenciaristiky. Cílem bakalářské práce bylo ukázat důležité etapy vývoje americké penitenciaristiky se zaměřením na vývoj trestu a trestání.

Trest odnětí svobody by měl být až poslední možností, kterou lze využít pro ochranu společnosti před pachateli. Uvěznění by měli být jen ti jedinci, u nichž selhala jiná opatření společenské kontroly nebo kdy lze předpokládat jejich neúčinnost. Přestože trest odnětí svobody je určen pro pachatele s nejzávažnějším disociálním chováním, je trestem již sám o sobě, a tudíž podmínky ve vězení nemohou a neměly by být odsouzeným ještě více zhoršovány. Výkon trestu odnětí svobody má probíhat v podmínkách humánních, které respektují lidskou důstojnost a současně omezují škodlivé účinky izolace. Vězeňské prostředí je i při nejlepší vůli všech zúčastněných subjektů silně zátěžové a deformující, umístění pachatele do výkonu trestu odnětí svobody by mělo být proto až tím nejkrajnějším řešením. Při uvěznění je jedinec vytržen ze svého přirozeného prostředí, díky izolaci často dochází k narušení či až zániku sociálních vazeb, ztrátě kariéry, úbytku vědomostí, dovedností, a návyků atd. Zvyšují se i další sekundární příčiny následné recidivy, mezi které lze zahrnout vznik dalších patologických změn v chování, působení prisonizace během výkonu trestu odnětí svobody, ale i nepřiměřené negativní reakce společnosti po propuštění.

Spojené státy Americké se ve světové politice rádi snaží vytvářet dojem, že mohou a mají být se svým modelem demokracie, vzorem pro ostatní země světa. Jejich systém je předkládán nám i ostatním státům jako ideální stav, kde si občané volí sví zástupce, kteří prosazují jejich zájmy. A ta největší skupina občanů má pak také největší zastoupení v řízení státu. Demokracie, to je v našich očích také představa bezpečí, harmonického soužití kultur a ras a všeobecného blahobytu. Jenže veřejná statistika mapující neskutečně vysoký počet vězňů v amerických nápravných zařízení, nastavuje této představě nemilosrdně zrcadlo. Myslím si, že Spojené státy přinesly opravdu velmi důležité poznatky pro tvorbu evropského i českého vězeňství. Ale i přes tento přínos je nutné zamyslet se nad alarmujícím stavem počtu vězňů v USA a dopadem na společnost.

RESUMÉ

Předkládaná bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol, zaměřuje se na význam vývoje historie americké penitenciaristiky.

První kapitola vymezuje základní pojmy a rozebírá jednotlivé etapy vývoje ve Spojených státech amerických. Zabývá se historií penitenciaristiky od jejich počátků po současnost.

Druhá kapitola je zaměřena na nejvýznamnější reformátory vězeňských systémů a penologických koncepcí. V třetí kapitole jsem chtěla nastínit život odsouzených v jednotlivých typech nejznámějších věznic v USA. Jedná se o San Quentin, Alcatraz, Quantanám. V další části je zaměření na výchovnou funkci trestu odnětí svobody, zaměřené na reedukaci a resocializaci vězňů. Závěrečná, pátá kapitola, podává stručný přehled o současném stavu americké penitenciaristiky.

Anotace

Bakalářská práce „Historie americké penitenciariistiky“ se zabývá vývojem vězeňství, jak na území Evropy, tak i na americkém kontinentě. Zaměřuje se na jednotlivá období vývoje trestu – od počátku po novověk. Snaží se podrobně popsat význam a dopad americké penitenciariistiky na vývoj evropského myšlení a vzájemného prolínání kultur. Ve čtvrté kapitole je podáván přehled o resocializaci a reedukaci vězňů. V poslední části je nastíněn současný stav amerického vězeňství.

Klíčová slova

Vězeňství, historický vývoj, trest, trestání, penitenciariistika, dějiny, věznice, mučení, trest smrti, vězeň

Annotation

Thesis "The History of American penitentiary" deals with the development of the prison system, both within Europe and the Americas. It focuses on the development of each sentence - from the early modern period. It tries to describe in detail the importance and impact on American penitentiary development of European thought and the interpenetration of cultures. The fourth chapter is given an overview of rehabilitation and reeducation of prisoners. The last part outlines the current state of American prisons.

Keywords

Prison service, historical evolution, punishment, chastisement, penitentiary, history, torment, capital punishment, prisoner

Seznam použité literatury

- BECCARIA, C. *O zločincích a trestech*. Bratislava: Kalligram spol. s r. o., 2009. ISBN 978-80-8101-252-5.
- BOVIO-MARCONI, I. *Nuovi graffiti preistorici nelle grotte del M. Pellegrino*. Roma: L. Pigorini, 1954.
- ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Sociální ochrana*. Praha: Policejní akademie, 1996. ISBN 80-85981-36-X.
- ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V., *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství policie ČR, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-86898-73-3.
- FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. Z francouzského originálu Surveiller et punir: naissance de la prison (1975) přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Nakladatelství DAUPHIN, 2000. ISBN 80-86019-96-9.
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.
- INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost. Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1994, ISBN 80-85605-30-9.
- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.
- KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
- LYONS, L. *Historie trestu. Justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2003, ISBN 80-732-021-4.
- MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-256-4.
- MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUCHTA, J. *Základy penologie*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1248-X.
- MORE, T. *Utopie*, Praha: Mladá fronta, 1978.
- PANÍČEK, F. *Výkon trestu odňatia slobody v minulosti a dnes*. Bratislava: Obzor, 1970.
- SOCHŮREK, J., *Kapitoly z penologie I. díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6
- SOCHŮREK, J., *Kapitoly z penologie II. díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3
- SOCHŮREK, J., *Kapitoly z penologie III. díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0
- VÍTKOVÁ, M. et al. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami I*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-163-8.
- Časopis Historická penologie č. 1/2006. Praha: Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2006.

Internetové odkazy

- <http://www.vscr.cz>
<http://www.ok.cz>
<http://www.en.wikipedia.cz>
http://www.prisonssociety.org/about/history_p.shtml
<http://www.advojka.cz/archiv/2008/25/vezeni-v-zemi-svobody>

